

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**Kustību rotaļas nozīme 2 - 3 gadus vecu bērnu saskarsmes
veicināšanā**

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Autors: Evija Akermane
Stud. apl. Nr. ea13044
Darba vadītājs: Dr.paed. Ērika Vugule

RĪGA
2015

ANOTĀCIJA

Nosaukums: Kustību rotaļas nozīme 2-3 gadu vecu bērnu saskarsmes veicināšanā.

Autore: Evija Akermane

Zinātniskā darba vadītāja: Dr.paed. Ērika Vugule

Apjoms: 41 lapaspuse, kas sastāv no titullapas, anotācijas latviešu valodā, anotācijas angļu valodā, satura rādītāja, ievada, teorētiskā apraksta trijās nodaļās, pirmajām divām nodaļām ir trīs apakšnodaļas, trešajā nodaļā ir iekļautas piecas apakšnodaļas, ceturta praktiskā apraksta nodaļa ar četrām apakšnodaļām, nobeiguma un literatūras saraksta, 23 izmantoto avotu un literatūras vienības.

Šajā kvalifikācijas darbā tika teorētiski un praktiski pētīta rotaļa kā saskarsmes veicināšanas veids gan pirmskolā, gan vecāku un bērnu starpā. Tika izpētīta konkrētā vecuma posma bērna attīstība un attīstības īpatnības, kā arī saskarsmes iemaņas un prasmes konkrētajā vecuma posmā.

Darba pirmā nodaļa ir balstīta teorētisko atziņu analīzē par saskarsmes jēdzienu, tā būtību un saskarsmes prasmju veidošanos.

Otrajā nodaļā teorētiski raksturotas 2-3 gadus vecu bērnu psiho-fizioloģiskās attīstības īpatnības.

Trešajā nodaļā tika teorētiski pētīta rotaļu būtība un kustību rotaļas nozīme 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicināšanā.

Ceturtajā nodaļā tika veikts grupas bērnu pedagoģiskais novērojums, izveidota kustību rotaļu kopa un praktiski pētīta kustību rotaļas nozīme 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicināšanā, sniedzot apstiprinošu atbildi uz pētījuma jautājumu.

ANNOTATION

Title: Movements roleplay in 2-3 years old childrens communication in promoting.

Author: Evija Akermane

The manager of the scientific work: Dr.paed. Ērika Vugule

Capacity: 41 page, which consists of a title page, annotation in Latvian, annotation in English, table of contents, the theoretical description of the three chapters, in the first two chapters are three subdivisions, the third chapter includes five subdivisions, the fourth practical description chapter with four subdivisions, conclusion and list of literature, 23 used sources and literature units.

In this qualification work it was studied theoretically and practically roleplay as a communication in promoting at preschool and between parents and children. It was studied a particular age phase of child development and features of development, as well as communication skills and skills of a particular age period.

The first chapter is based on the analysis of the theoretical knowledge of the concept of communication, it's nature and communication skills development.

In the second chapter theoretically describe the 2-3 year-old children's psycho-physiological characteristics.

On the third chapter it was theoretically studied the movement of the importance of play for 2-3 years old children communication in promoting.

The fourth chapter was carried out of pedagogic observation in the group, creating of a roleplay set and practically studied importance movements roleplay in 2-3 years old childrens communication in promoting.

SATURS

Ievads.....	5
1. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR SASKARSMES PROCESU.....	7
1.1. Saskarsmes jēdziena raksturojums.....	7
1.2. Saskarsmes prasmes.....	10
1.3. Pieaugušā un bērna saskarsme.....	11
2. 2 – 3 GADUS VECU BĒRNU PSIHOFIZIOLOĢISKĀS ATTĪSTĪBAS ĪPATNĪBAS.....	14
2.1. Psihiskā attīstība.....	14
2.2. Fiziskā attīstība.....	16
2.3. Emocionālā (intelektuālā) attīstība.....	17
3. KUSTĪBU ROTAĻA.....	19
3.1. Rotaļas būtības raksturojums.....	19
3.2. Kustību rotaļas raksturojums.....	20
3.3. Rotaļa kā bērna socializācijas sekmētāja.....	22
3.4. Bērnu sadarbības veidi rotaļā.....	24
3.5. Pieaugušo loma kustību rotaļu organizēšanā.....	25
4. KUSTĪBU ROTAĻAS NOZĪMES IZPĒTE 2-3 GADUS VECU BĒRNU SASKARSMES VEICINĀŠANĀ.....	26
4.1. Pētījuma organizēšana un metožu izvēle.....	26
4.2. Pētījuma bāzes raksturojums.....	27
4.3. Pētījumā izmantotās rotaļu kopas izveide un aprobācija.....	29
4.4. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija.....	30
NOBEIGUMS.....	36
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	38
PIELIKUMS NR1. Novērojuma protokols.....	40

IEVADS

Saskarsme ir cilvēku savstarpējās attiecības, savstarpēja komunikācija, saziņa – tā ir domu un jūtu apmaiņa starp diviem vai vairākiem cilvēkiem, gan runas, gan žestu veidā. Saskarsmes būtība ir attiecības, bet forma, verbāla un neverbāla. Liela un nozīmīga loma saskarsmes veidošanā ir kā pirmsskolai tā arī ģimenei, kurā bērns aug. L. Dubkēvičs uzskata, ka saskarsme sākas ar savstarpējo uztveri. Vēl pirms sarunas mēs uztveram partneri un paši sevi, savukārt partneri uztver mūs. Tas, ko mēs citiem pasakām un kā mēs to pasakām, ir atkarīgs no uztveres. Savstarpējā uztvere ir cieši saistīta ar atgriezenisko saiti. (Dubkēvičs,2006,76) Atgriezeniskajā saitē un uztverē galvenie ir tieši neverbālie elementi. Mēs uztveram viens otru audiāli, vizuāli un emocionāli.

Saskarsme ir atkarīga no prasmes komunicēt, personas īpašībām un prasmes sadarboties, tāpēc ir svarīgi jau no mazotnes apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas. Pēc kvalifikācijas darba autores domām 21. gs. saskarsmes būtība un nozīme ir mazinājusies. Nepieciešamība un vajadzība pēc saskarsmes ir mainījusies. Līdz ar paaudžu maiņu ir mainījušās sabiedrības vērtības un uzskati ir kļuvuši ļoti atšķirīgi, mūsdienu sabiedrībai ir grūti būt vienprātis ar vecāka gada gājuma cilvēkiem. Sabiedrības uzskati, to skaitā jauno vecāku uzskati krietni atšķiras no iepriekšējo gadu gājuma cilvēkiem. Straujās tehnoloģijas attīstības rezultātā ģimenēs bērni arvien vairāk laika pavada pie dažādām tehniskām ierīcēm, savukārt komunikācija starp vecākiem un bērniem strauji sarūk. Bērni labprātīgi brīvo laiku pavada pie televizora vai telefona, kā rezultātā saikne starp bērnu un vecāku ir vājāka. Pirmsskolas izglītības iestādēs no saskarsmes nevar izvairīties, tā notiek ik dienu, ik brīdi bērnam atrodoties iestādē. Mazbērna vecuma posmā bieži vien bērniem vairāk patīk rotaļāties atsevišķi, katram ar savām rotaļlietām, saskarsme savā starpā ar vienaudžiem ir iespējama, bet uz neilgu laika periodu. Biežāk novērojamās problēmas šajā vecuma posmā ir vēlme rotaļāties vienatnē, bērni nelabprāt dalās ar sev piederošām mantām. Pēc autores domām jau ģimenē ir jāpievērš uzmanība bērna attieksmei, uzvedībai esot saskarsmē ar vienaudžiem un pieaugušajiem, lai laicīgi spētu novērst iespējamo bērna izvairīšanos vai negatīvo attieksmi saskarsmē. Realizējot bērnu saskarsmi savā starpā, biežākais saskarsmes veidošanas veids ir rotaļa. Tieši rotaļa ir sabiedrisko attiecību veidošanas skola, sper pirmos soļus kolektīva veidošanā un nodibina savstarpējās attiecības ar vienaudžiem. Veicot novērojumus, darba autore secināja, ka kustību rotaļa nav populāra un regulāri praktizēta konkrētajā pirmsskolas izglītības iestādē, kas radīja padziļinātu interesi veikt pētījumu ar mērķi noskaidrot kustību rotaļas lomu saskarsmes veicināšanā 2-3 gadus veciem bērniem.

Pētījuma mērķis: Izpētīt kustību rotaļas nozīmi 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicināšanā.

Pētījuma jautājums: Vai kustību rotaļa ir efektīvākais 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicinātājs?

Pētījuma objekts: Saskarsmes prasmju veidošanās.

Pētījuma priekšmets: Kustību rotaļa kā saskarsmes prasmju veicinātāja.

Darba uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģiski psiholoģisko literatūru par pētījuma galveno jēdziena būtību – saskarsmi un kustību rotaļu.
2. Analizēt mazbērna vecuma posma psiho-fizioloģiskās attīstības īpatnības.
3. Organizēt pētījumu saskarsmes prasmju veicināšanā, izveidojot rotaļu kopu 2-3 gadus veciem bērniem.
4. Veikt iegūto datu analīzi un interpretāciju.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze,
2. Pedagoģiskā novērošanas metode,
3. Pārrunas ar grupas pedagoģi un auklīti,
4. Datu apstrāde un salīdzināšana.

1. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR SASKARSMES PROCESU

1.1. Saskarsmes jēdziena raksturojums

“Dzīvojot cilvēku sabiedrībā, cilvēkam vienmēr nākas kontaktēties ar citiem cilvēkiem ar dažādu zīmju un citu paņēmienu palīdzību. Jebkuru mijiedarbību starp cilvēkiem sauc par saskarsmi.” (Vorobjovs, 1996, 174)

Sengrieķu filozofs Aristotelis (384 – 322 p. m. ē.) cilvēku definēja kā sabiedrisku dzīvnieku, kurš dzīvo sabiedrībā un kuru raksturo kontaktu daudzums un to daudzveidība, piemēram, saruna, lietišķas pusdienas, koncerta apmeklējums, ģimenes rīts sestdienās. Amerikāņu filozofs, sociologs un psihologs Ērihs Fromms (1900 – 1980) uzskata, ka cilvēkiem ir fantastiska vēlme nebūt vienam – kopības vajadzība, “vajadzība pēc cilvēciskiem sakariem”. Starp citu, viņš kā vienu no vispilnīgākajiem veidiem, kā apmierināt šo vajadzību, uzskata mīlestību. Amerikāņu psihologs E. Berne (1902 – 1970) saskarsmi nosauc par alkām (vajadzību) pēc glāstiem. Glāsti ir jebkura rīcība, “kas nozīmē otra cilvēka klātbūtnes atzišanu”. Glāsti ir fizisks pieskāriens vai simboliska atzinība: skatiens, vārds, smaids, žests. Protams, var būt arī negatīvi glāsti. E. Bernes uzskati jau tuvāk atspoguļo saskarsmes jēdziena šodien vairāk pieņemto izpratni. Visbeidzot, vācu filozofs eksistenciālists K. Jaspers (1883 – 1969) apgalvoja, ka saskarsme ir cilvēku esamības īstenais un vienīgais veids, ar to domājot, ka visa cilvēka dzīve gan lietišķā, profesionālā, gan privātā, notiek nepārtrauktā saskarsmes procesā. Kas tad ir kopīgs visās minēto autoru atziņās? Pirmkārt, atziņa, ka saskarsme noteikti ir attiecības. Otrkārt, saskarsme ir cilvēka pamatvajadzība, tā ir eksistenciāli nepieciešama un nav luksusa prece. Treškārt, saskarsme nevar nebūt un tā noris nepārtraukti ļoti dažādās formās. (Dubkēvičs, 2006, 64)

Tātad saskarsmes būtība ir attiecības, bet forma – verbāla un neverbāla uzvedība.

Atvērtā rūts ir katra cilvēka publiskais “es” – tas ir tas, ko viņš zina pats par sevi un ko par viņu zina arī citi. Šis “es” un šī informācija ir domāta publiskai apskatei. Savā veidā tā ir kā iestudēta loma vai maska nereti ar izteiktu mērķi – radīt iespaidu.

Apslēptā rūts ir cilvēka privātā seja, kas nav domāta publikai un kuru viņš dažādu iemeslu dēļ nevēlas atklāt. Cilvēki slēpj savas jūtas, emocijas, domas, intereses, mērķus, vīzijas.

Ne visu mēs pasakām vai izrādām. Tas arī nav nepieciešams. Arī saskarsme nogurdina, tāpēc nepieciešamas pauzes – vienatne pašam ar sevi- “savs kaktiņš, savs stūrītis”, kur neviens cits netraucē, piemēram, sava istaba dzīvoklī vai savs kabinets, sava vieta birojā.

Aklā rūts ir informācija, domas, viedokļi, jūtas, ko citi cilvēki zina, domā uzskata vai jūt attiecībā pret kādu konkrētu cilvēku. Tā ir iespējamo konfliktu un konfrontācijas zona: jūsu

viedoklis var nesaskanēt ar citu viedokli par jums. Informācija, kas atrodas citu cilvēku rokās, nozīmē varu un paver manipulācijas iespējas.

Nezināmā rūts ir lielās jautājuma zīmes rūts. Saskarsmē tā sagādā mūžīgus pārsteigumus citiem un pašam sev. Tā ir informācija, ko nav iespējams zināt, prognozēt, kontrolēt (varbūt tikai nojaust). Tā ir bezapziņas rūts. Tāpēc savstarpējās attiecības vienmēr būs nedaudz ‘spēles ar melno zirdziņu’, pateicoties gan nezināmajai rūtij, gan slēptajai rūtij. (Dubkēvičs, 2006, 66)

Saskarsmes aksiomas

Saskarsmē jebkuram uzvedības aktam un vārdam, apzinātam vai neapzinātam, kā arī emocijām un jūtām ir vēstījuma nozīme. Ikvienu darbību, vārds, arī klusēšana kaut ko izsaka un nav viegli vienmēr prognozēt, kāda būs partnera atbildes reakcija. Vēlamies to vai ne, bet saskarsmē mēs par sevi sniedzam informāciju. Cits jautājums, vai tas, ko mēs vēlamies citiem pateikt, piemēram, zemteksts, acu skatiens, kāds mājiens, tiek pamanīts, un ja tiek pamanīts, vai partnerim ir vēlēšanās to uztvert.

Ikvienā saskarsmes aktā ir divi līmeņi:

- 1) Saturiskais līmenis;
- 2) Attiecību līmenis.

Saskarsmes traucējumu cēlonis nereti ir līmeņu sajaukšana – konflikts netiek risināts atbilstošajā līmenī un tāpēc arī nerisinās. Piemēram, jūs, iepriekš neaprunājoties ar vecākiem, telefonsarunā ielūdzat ciemos draugu. Jums rodas strīds ar vecākiem. Faktiski vecāki iebilst nevis pret uzaicinājumu (saturiskais līmenis), bet pret to, ka uzaicinājums nav apspriests ar viņiem (attiecību līmenis). Viņi jūtas ignorēti un tāpēc aizvainoti.

Izšķir divu veidu saskarsmes attiecības:

- 1) Horizontālās jeb simetriskās;
- 2) Vertikālās jeb komplementārās attiecības.

Simetriskās ir līdzvērtīgu partneru attiecības. Komplementārās attiecībās partneri viens otru papildina. Saskarsmes traucējumus nereti rada nepiepildīta vēlme pēc pretējām attiecībām: mēs, piemēram, nevaram mūžīgi tikai piekāpties vai mūžīgi tikai dominēt. Saskarsme notiek abos attiecību līmeņos, kur viens otru zināmā mērā līdzsvaro vai kompensē, piemēram, saskarsme ar draugiem kompensē vertikālās attiecības mācību iestādē vai darbavietā. Arī ikdienišķās situācijās ir iespējams panākt vertikālās attiecības, neizmantojot savu sociālo statusu, piemēram, sarunājoties ar partneri, jūs pieceļaties kājās. (Dubkēvičs, 2006, 68)

“Saskarsmes procesā izšķir divas sistēmas **verbālo** un **neverbālo**. Saskarsmi ar runas palīdzību psihologi sauc par **verbālo saskarsmi**. Tai pašā laikā saskarsmes procesā cilvēki papildina un padziļina runas saturu ar mīmiku, žestiem, pantomīmu. Šo saskarsmes sastāvdaļu sauc par **neverbālo saskarsmi**. Gan verbālajai, gan arī neverbālajai saskarsmei ir ļoti svarīga loma cilvēku mijiedarbības procesā.” (Vorobjovs, 1996, 175)

Neverbālā saskarsme – ikdienas dzīvē mēs pievēršam maz uzmanības neverbālajai saskarsmei, galvenokārt pievēršoties verbālajai saskarsmei, jo mums šķiet, ka ar vārdu var translēt visu. Ar vārdu var izsmieļoši nodot faktus, bet ne vienmēr iespējams izteikt jūtas. Lai to pārbaudītu, veiciet nelielu eksperimentu! Sarunas laikā ar draugu vai draudzeni nemanāmi ieslēdziet magnetafonu! Vēlāk, atskaņojot ierakstu, jūs ievērosiet daudzās pauzes, smieklus nesaprotamu iemeslu dēļ utt. Tieši šīs pauzes aizpildīja saskarsmi bagātinoša mīmika un žesti.

Neverbālos saskarsmes paņēmienus personības attīstības procesā cilvēks apgūst agrāk nekā verbālos. Mazs bērns, kas vēl neprot runāt, savu vajadzību un emociju izpausmē izmanto mīmiku un pantomīmu, un, no otras puses, mācās uztvert apkārtējo cilvēku un vispirms savas mātes emocionālo stāvokli pēc ārējām zīmēm – mīmikas, žestiem, balss intonācijas utt. (Vorobjovs, 1996, 176)

Neverbālajā saskarsmē vissvarīgākā loma ir **ekspresijai**, kas iekļauj sevī mīmiku, pantomīmu, balss intonāciju.

Mīmika – savstarpējs partneru emocionālā stāvokļa izpausmes paņemiens ar smaida, acu kustības, acu piemiegšanas, lūpu sakniebšanas, uzacu konfigurācijas u.tml. palīdzību. Mīmiku veido gan iedzimti pamat emociju atspoguļošanas faktori sejā (bailes, prieks, sāpes, izbrīns utt.), gan arī sociālie faktori (piemēram, ja apkalpojošais personāls pieklājīgi smaida klientam, tas ne vienmēr atspoguļo patiesās jūtas).

Žesti – roku vai galvas kustības. Žestus, pozas nosacīti var iedalīt trīs grupās:

- 1) Komunikatīvie žesti, kas aizstāj vārdus – sasveicināšanās un atvadīšanās, draudu žesti, uzmanību pievēršanas žesti, uzaicinošie, aizliedzošie, apvainojošie, apstiprinošie, noliedzošie, jautājošie, pateicības u.c. žesti, kas sarunu biedram saprotami bez runas pavadījuma, jo tiem ir patstāvīga nozīme;
- 2) Aprakstoši attēlojošie žesti, kas pavada runu, bet zaudē jēgu bez runas konteksta;
- 3) Modālie žesti (no lat. *modus* – paņemiens) – tādi kā ciešanas, neziņa, koncentrēšanās, apjukums, riebums, sajūsma utt. – parasti izsaka vērtējumu, attieksmi pret priekšmetiem, cilvēkiem, parādībām. (Vorobjovs, 1996, 179)

Verbālā saskarsme – verbālā (runas) saskarsme aizņem trīs ceturtdaļas no visa cilvēku mijiedarbības procesa. Verbālās saskarsmes process ietver sevī gan runu, gan arī klausīšanos. Šīm divām saskarsmes pusēm jābūt līdzsvarotām. Neprasme klausīties sarunu biedru, ļoti bieži rada konfliktus un nesaprašanās.

Pēc funkcijām nosacīti var izdalīt šādas verbālās saskarsmes formas:

- 1) Referāts, uzstāšanās – monoloģiska publiska runa par noteiktu tēmu bez personīgiem komentāriem;
- 2) Lekcija – monoloģiska publiska runa ar improvizācijas elementiem par tēmu;
- 3) Dialogs – divpusēja improvizēta saruna ar domu apmaiņu;
- 4) Diskusija – strīds, apspriešana, daudzpusīga domu apmaiņa. (Vorobjovs, 1996,180)

Ne vienmēr mums ir nepieciešami vārdi (verbāla saskarsme), lai mēs komunicētu ar otru cilvēku. Bieži vien cilvēka mīmika vai pat acu skatiens spēj izteikt kā cilvēks dotajā brīdī jūtās un "nodod" cilvēka patieso dvēseles stāvokli un tā brīža sajūtas.

1.2. Saskarsmes prasmes

Saskarsme un lietišķā saskarsme ir praktiska uzvedība. Lai apgūtu saskarsmi, jābūt:

- pozitīvai attieksmei, pārliecībai, ka saskarsmes prasmes un iemaņas ir nepieciešamas, nozīmīgas un tās ir iespējams apgūt un pilnveidot,
- konkrētām zināšanām, piemēram, kā jārunā, kā jāklausās, kādai ir jābūt uzvedībai, etiķetei, kā izpaužas cilvēka psiholoģiskās īpašības attiecībās u.c.
- prasmēm un iemaņām – tas ir zināšanu un izpratnes praktisks lietojums, kam nepieciešams arī noteikts, regulārs treniņš.
- palīgīdzekļiem (grāmatas, kursi, treniņi u.tml.).

Nozīmīgākais komponents ir tieši attieksme (savstarpējās attiecībās attieksme ir pats nozīmīgākais komponents), jo tieši tā nosaka gan zināšanu apjomu un dziļumu, gan meistarības līmeni, gan arī attieksmi pret palīgīdzekļu izmantošanu. (Dubkēvičs, 2006, 72)

Verbālā saskarsme ietver divas prasmes – prasmi klausīties un prasmi runāt. Nav nosakāms, kura no šīm prasmēm ir svarīgāka, tās atrodas tik ciešā mijiedarbībā, ka pilnīgi droši var teikt: zaudējot vienu no tām, cilvēks vairs nespēj pilnvērtīgi izmantot otru. Prasmīgi klausoties ir iespējams labāk saprast partnera būtību un paaugstināt savu reitingu viņa skatījumā. Prasmīgi runājot, mēs spējam pārliecināt par sava viedokļa pareizību un panākt sev nepieciešamo.

Saskarsmē izmanto nerefleksīvo un refleksīvo klausīšanos. Nerefleksīvo klausīšanos, kas apzīmē spēju uzmanīgi noklausīties, neiejaucoties partnera monologā ar savām piezīmēm un komentāriem. Savukārt refleksīvā klausīšanās nozīmē aktīvu līdzdarbību sarunā, izmantojot pēc iespējas vairāk atklāto jautājumu un verbāli parādot savu interesi par partnera teikto. Prasme runāt savas nozīmības ziņā neatpaliek no prasmes klausīties, un arī tās apguve prasa laiku un zināšanas.

„Pirmie vārdi ir signāls vecākiem – sākas bērna personības apzinīga veidošanās, kurā vārds sintezē un integrē izziņas, emocijas un gribas attīstības procesu. Pirmsskolas vecumā bērni intensīvi apgūst valodu kā saskarsmes veidu. Ar valodas palīdzību bērns mācās pastāstīt par sev svarīgiem notikumiem, dalīties pārdzīvojumos, bērns mācās veidot adekvātas un lojālas attiecības ar cilvēkiem. Bērns mācās sasveicināties laipnā formā, sakot: „Labdien!”, mācās pateikties par izrādītu uzmanību.” (Tiesnere,2013,16)

Svarīgi ir saprast, ka neviens mēs nepiedzimstam visu zinošs un prasmīgs visās jomās. Saskarsmes prasmes ir iespējams pilnveidot ar vien labākā līmenī neatkarīgi no vecuma posma, būtiskākais ir izprast saskarsmes vajadzību un vēlmi to pilnveidot, pirmkārt sevis izglītošanai, otrkārt saprast, ka tādejādi mēs kļūstam patīkami sarunu biedri sabiedrībā.

1.3. Pieaugušā un bērna saskarsme

Jau kopš dzimšanas bērns atrodas saskarsmē ar citiem cilvēkiem, pirmā vide, kurā bērnam veidojas savstarpējās attiecības, ir ģimene un vēlāk arī pirmsskolas izglītības iestāde, kur bērns nonāk saskarsmē ar pieaugušajiem un citiem bērniem. Vecāki un ģimene bērnam ir pirmais saskarsmes paraugs. Līdz 3 gadu vecumam galvenais saskarsmes objekts bērnam ir pieaugušais. Mazbērna vecumā pieaugušais ir palīgs visās kopīgajās darbībās, pieaugušais ir atdarināšanas etalons, pašvērtējuma un sociālās kompetences veidotājs. Saskarsmē ar pieaugušo bērns socializējas un attīstās viņa „ES” apziņa. Pieaugušo socializācija ir virzīta uz to, lai cilvēkam palīdzētu apgūt dažādas iemaņas. Bērnu socializācija galvenokārt ir vērsta uz to, lai veidotos uzvedības motivācija. Pieaugušo vērtību sistēma pārsvarā ir jau izveidojusies, bet bērnam tā ir veidošanās procesā, līdz ar to pieaugušā un bērnu saskarsmē arī konflikti mēdz būt neizbēgami. Pieaugušais, sadarbojoties ar bērnu, pārsvarā izmanto verbālo metodi, bet bērnam līdz trīs gadu vecumam svarīga ir arī neverbālā valoda. Bērna personība ir dziļāka nekā viņa empīriskā izpausme, tāpēc pieaugušais ne vienmēr var bērnu saprast. Bērna personība veidojas, meklējot īpašu individuālo attīstības ceļu. Bērna attīstība nav līdzena, jo bērns bieži vien neizprot, kas ar viņu notiek.

Pieaugušā un bērna saskarsmi un komunikāciju var veicināt:

- cenšoties būt bērna draugs – saprast viņu, būt uzticīgs un uzticams,
- bērns ir atdarinātājs – ir jāveido vide, kuru vēlamies, lai bērns atdarinātu,
- kopīga televizora skatīšanās – pārrunājot redzēto un pievēršot uzmanību savstarpējām attiecībām, sapratnei un labestībai, draudzībai – tās klātesamībai vai trūkumam.
- pārrunājot ar bērnu dienas notikumus, analizējot situācijas, fantazējot, kā būtu, ja būtu. (Odiņa, I. Draudzība starp bērniem)

„Mēdz būt dažādi atgriezenisko saikņu veidi, ar kurām bērns sastopas apkārtējā vidē, dažādās situācijās (ar cilvēkiem un lietu vidi). Līdz ar to bērnam ir dažādi darbības rezultāti. Piemēram, bērns cenšas kaut ko izdarīt, bet neveicas. Pieaugušais to redz un palīdz bērnam. Bet vai bieži nemēdz būt situācija, kad pieaugušais vienaldzīgi nosaka: ‘‘Atkal tu nevari, neprašā!’’, kad vecāki un pedagogi to atkārto, tad beigu beigās bērns tam notic. Bērns var pārstāt pieaugušo un bērnu klātbūtnē izrādīt savas intelektuālās spējas, tā vietā izvairoties no izsmiekla. Bērns sāk priecāties, ja viņu atstāj mierā, jo ja bērns nemēģinās, necentīsies – neveiksmes izpaliks.’’ (Tiesnere,2013,14)

Mācot bērnu, izpaužas pieaugušā un bērna saskarsmes stils. Biežāk novērojamie saskarsmes stili ir:

- **Autoritārais saskarsmes stils** – Ja bērnu pakļauj stingrai disciplīnai, liekot darīt lietas, tāpat kā dara pieaugušais, tad bērna aktivitāte un izzīņas darbība ir ierobežota. Bērns iemācās bez ierunām pakļauties pieaugušā norādījumiem. Nereti šādi vecāki gaida no bērna panākumus, kuri nav bērnam pa spēkam.
- **Demokrātiskais saskarsmes stils** – Ja pieaugušais ar bērnu sadarbojas kā ar personību. Ievēro bērna intereses, individuālās īpašības, ieteikumus, spēj nostāties viņa pozīcijā, saprast, atzīt, pieņemt, rēķināties ar bērna viedokli, iedziļināties viņā. Tad bērns ir pilnvērtīgs sabiedrības partneris, tiek atzīta viņa patstāvīgā darbošanās un izdoma.
- **Liberālais saskarsmes stils** – Atklāj visatļautības principus. Bērnam nav priekšstata par to, ko uzvedībā var atļauties, ko nē. Bērnam ir grūti kļūt par patstāvīgu cilvēku, kurš orientējās tiesībās un pienākumos. Šādos gadījumos saka, ka vecāku mīlestība ir „akla”. Tādēļ pieaugušajam lietderīgi paanalizēt, kāds ir viņu saskarsmes stils ar bērnu, lai nenodarītu ļaunumu viņa personības attīstībā. Vecākiem jāpieņem savs bērns tāds, kāds viņš ir, neskatoties uz bērna fizisko vai garīgo attīstību. (Tiesnere,2013,15)

Pieaugušā un bērna saskarsmē neizbēgami ir arī **konflikti**. Konflikti ir neizbēgami pat tad, ja savstarpējās attiecības ir labas un saskanīgas. Pieaugušo un bērnu starpā nav jābaidās no konfliktiem, bet gan jācenšas tos pareizi un veiksmīgi risināt. Bieži vien konflikta situācijas beidzās ar neizteiktu un noklusētu aizvainojumu vai tieši pretēji ar atklātu strīdu. Konflikta rezultātā rodas interešu sadursme, kā rezultātā vienas puses vēlmju apmierināšana var radīt otras puses vēlmju ierobežošanu, kas izraisa negatīvus pārdzīvojumus, pat aizvainojumu. Nepareizi risināti ģimenes konflikti spēj atstāt sekas tālākai vecāku un bērnu saskarsmei un sapratnei.

Saskarsmes veicināšanā liela loma ir saskarsmes prasmēm un videi, kurā bērns atrodas, bērnu spēj ietekmēt ikviens cilvēks, kas atrodas bērna sabiedrībā. Ietekme var būt gan pozitīva, gan negatīva. Tikpat svarīga loma saskarsmes veicināšanā ir bērna psihofizioloģiskajai attīstībai. Būtiska ir bērna fiziskā attīstība, kas ir vērojama ārēji kā arī bērna iekšējā pasaule, ko definē kā psihisko attīstību un emocionālo attīstību, kas ir bērna iekšējā pasaule.

2. 2 – 3 GADUS VECU BĒRNU PSIHOFIZIOLOĢISKĀS ATTĪSTĪBAS ĪPATNĪBAS

2.1. Psihiskā attīstība

Mazbērna jeb agrīnās bērnības vecumposma raksturojums. Vadošā darbība šajā vecuma posmā ir spēle (rotaļa).

“Agrās bērnības stadija – 2. un 3. dzīves gads. Šajā stadijā pretpoli ir patstāvīgums (autonomija) un apņēmīgums vai kauna un šaubu izjūta. Tas ir bērna saskarsmes laiks ar pieaugušo pasauli un tās ierobežojumiem. Bērns sāk staigāt un runāt, aktīvi darboties ar dažādiem priekšmetiem, bet pieaugušie izvirza prasības, radina bērnu pie kārtības. Ja bērnam ļauj pastāvīgi darboties, lieki nesteidzina, viņā veidojās pārliecība, ka viņš pārvalda savas kustības un zināmā mērā arī apkārtni. Ja bērna vietā visu izdara vecāki, viņš iegūst nedrošības izjūtu.” (Golubina,2007,100)

“Psihologi uzskata, ka agrīnā vecumā (1-3 g.) rodas personības veidošanās priekšnosacījumi. Šo periodu raksturo tas, kā mainās bērna attieksme pret lietu pasauli un pret pieaugušajiem. Apguvis galvenās darbības ar priekšmetiem un prasmi staigāt, bērns jau otrajā dzīves gadā parāda zināmu patstāvību. Pateicoties valodas un kustību spējas attīstībai, trīsgadīgs bērns kļūst vēl patstāvīgāks un dažās situācijās var iztikt bez pieaugušā atbalsta.” (Lieģeniece,1992,16)

Psihologi par agrīno bērnību sauc bērna attīstību no 1 līdz 3 gadu vecumam. Šim periodam ir jāveltī vislielākā uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve atbilstoši sociālajām semiotiskajām nozīmēm, priekšmetu nosaukumu apguve.

Trīs gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība, domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bija līdz šim, bērns iemācās izziņas procesus izmantot aktīvi – pats savu ”iekšēju shēmu” kontekstā, ko pauž runā un saskarsmē. Runas attīstība ir saistīta ar visu kognitīvo procesu attīstību, ES apziņa – ar personas attīstības jaunu fāzi. (Svence,1999,62)

Mazbērna periods cilvēka dzīvē ar saviem jaunveidojumiem sagatavo nākamo periodu cilvēka dzīvē – pirmsskolas vecuma posmu. Mazbērna noslēdzošais etaps un pirmsskolas vecumposmu ievadošais etaps ir tā sauktā trīs gadu vecuma krīze. Šīs krīzes pozitīvā nozīme ir tā, ka bērna personībā parādās jaunas rakstura iezīmes. 2.–3. dzīves gadā rodas autonomija – tiesības izvēlēties savu rīcības virzienu un patstāvība. Kā arī pastāvīga kauna un šaubu

izjūta. Šajā vecumā svarīgi atbalstīt bērna darbošanos, veicināt patstāvību. Ja vecāki neļauj bērnam darīt pašam, nedod izvēles iespējas, norāj, nepārtraukti pamāca, rodas šaubas par sevi, kauna sajūta. Kā svarīgākais un būtiskākais jaunveidojums ir sociālo attiecību pamati, veidojas cilvēka attieksme pret otru cilvēku.

Spēja iesaistīties rotaļās ar citiem parasti rodas apmēram trīs gadu vecumā. Pirms tam mazuļi tiecas rotaļāties otra tuvumā, nevis ar otru. Attiecības ar vienaudžiem ļauj apgūt un vingrināt valodu un sociālās iemaņas. Ja bērns ir atklāts, draudzīgs un aizrautīgs, viņš pārējiem šķiet pievilcīgs, tādēļ viņam ir lielākas sociālās iespējas nekā kautrīgam un pasīvam vienaudzim. (Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē, 2002, 89)

E. Ēriksons uzskatīja, ka Rietumu kultūrā pārāk agri grib panākt tīrību, kārtību – kaunina, ja bērns neprasās uz podiņa, nav tīrīgs, kārtīgs. Viņš uzskatīja, ka tikai apmēram no 1,5 gadu vecuma bērns ar prātu saprot podiņa nozīmi. Bērna audzināšanā ļoti liela nozīme ir uzslavai. Savukārt, ja uz bērnu klieudz, sit, sāpīgi soda, šinī periodā rodas agresivitāte, kas vēlāk nostiprinās kā rakstura īpašība.

Agrīnās bērnības jaunveidojums ir cieši saistīts ar valodu, kurai pateicoties bērns ir saistīts ar sociālo vidi jaunā veidā, salīdzinot ar zīdaini. Izmantojot valodu, bērns agrīnās bērnības vecuma posma beigu daļā izdomā rotaļas, lai labāk saprastu citu cilvēku un citu dzīvu būtņu stāvokli, pieņemot konkrēto lomu, ar rotaļas palīdzību modelē sociālās attiecības.

Valoda – runas attīstība

Runu bērni apgūst apbrīnojami ātri, īpaši pēc tam, kad viņi ir sākuši paši izrunāt pirmos vārdus. 2,5 gadu laikā bērna runa attīstās no pašiem primitīvākajiem izteicieniem līdz prasmei apzināti izteikt noformulētu domu ātrā tempā un gramatiski pareizos teikumos.

No 2 līdz 2,5 gadiem bērni veido garākus izteicienus – piemēram, “tāpēc Jānis raudāja”, “liec zīmuli”, “kas tas ir”.

No 3 gadu vecuma bērna runu veido teikumi, bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild. Aptuveni no 1,5 līdz 2,5 gadiem bērni iemācās kombinēt vārdus, veido divu līdz trīs vārdu frāzes. No 2,5 gadiem raksturīga patstāvīga un aktīva runa, kas vērsta arī uz paša bērna un pieaugušā uzvedības regulāciju. „Šterns uzskata, ka bērnu runas loģizēšanā viņi aiziet pārāk tālu, bet ideju pašu par sevi viņš atbalsta. Viņš, pilnībā piekrītot šai idejai, runas attīstībā precīzi norāda brīdi, kad “izlaužas” šis intencionālais moments un izpaužas runas specifiskais, cilvēciskais raksturs.” (Vigotskis, 2002, 79)

“Vērojums tika konstatēts, ka šajā vecumā meitenes attīstās mazliet ātrāk nekā zēni. Meitenes valodā izmanto paplašinātus teikumus, spēj paust elementārus spriedumus. Gandrīz

katrs bērns uztver pieaugušā valodu un no viena līdz trīs gadu vecumam sāk runāt. Valoda raksturo psihisko funkciju nobriešanu.” (Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē,2002,89)

Attīstās arī fonemātiskā runa – gramatisko formu saskaņošana. Tā sāk attīstīties 1 gada vecumā un pamatoti ilgst līdz 3 gadu vecumam, kad gandrīz visos gadījumos bērni saskaņo gramatiskās formas, locījumas un galotnes. Trīs gadu vecumā bērni var veidot sarežģītus teikumus, ir apzināta apziņas kontrole par to, ko saka.

No divu gadu vecuma bērnam ir aktīva interese par visu. Viņš visu grib zināt, visu grib pataustīt, ieraudzīt, saklausīt, - tas ir kāpēcīšu vecums. Taču divu gadu vecumā pasīvais vārdu krājums vēl ir lielāks nekā aktīvais – tas ir trīs reizes lielāks nekā aktīvais. Bērni sākumā labāk reaģē nevis uz vārdu nozīmi, bet uz situāciju, ar ko vārds saistījies vai pašlaik saistās. Vārdu bērns uztver kopā ar žestiem, mīmiku, pantomīmu, balss intonāciju. (Svence,1999,63)

Trīs gadu vecumā bērna aptuvenais vārda krājums ir no 250 līdz 300 vārdiem. Pareizāk un vieglāk attīstīt vārdu krājumu ir, sarunājoties ar bērnu, veidojot dialogus, radot priekšstatu, kā veidojas jautājumi, un lasot kopā ar bērnu.

2.2. Fiziskā attīstība

Mazbērna periodā bērna organisms intensīvi aug un attīstās. Ķermeņa masa katru gadu palielinās par 2 – 2,5 kg, ķermeņa garums otrajā dzīves gadā palielinās par 10cm. Bērnā strauji aug kauli, attīstās iekšējie orgāni un kustību aparāts. Bērns šajā vecumā stabili iet, skrien, dejo. Notiek pārmaiņas arī bērna CNS uzbūvē un darbībā. Nosacījuma refleksi veidojas ātri, bet ir nenoturīgi. (Populārā medicīnas enciklopēdija, 1984)

“Šajā vecumā mazulim ir izteikta vajadzība pēc fiziskās un emocionālās drošības, kuru pilnībā var apmierināt māte. Bērns īpaši neizjūt vajadzību pēc saskarsmes ar vienaudžiem, un sveša pieaugušo klātbūtne viņā var izraisīt trauksmes izjūtu.” (Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē,2002,93)

Divu gadu vecumā bērns spēj saskaņot roku un kāju funkcijas.

Trīs gadu vecumā veidojas roku kustību attīstība, manipulējot ar priekšmetiem, parādās kustību pašregulācijas pazīmes. Raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Viens no attīstību bremzējošiem faktoriem ir vecāku vēlme izdarīt dažādas lietas bērnu vietā, kas var apslāpēt bērna iniciatīvu darboties.

Bērni spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus un rāpties pa stieniem. Pirmsskolas vecuma bērni jāiesaista dažādās sporta nodarbībās, kas sekmē fizisko attīstību un nostiprina muskuļus. Bērniem ir jādod iespēja skriet, rāpties un lēkt, taču

vienlaikus ierobežojot un kontrolējot bērnu neapreķināmās kustības, jo bieži vien neapreķinātu kustību rezultātā dodas traumas. Bērnu dabisko aktivitāti iesaka kontrolēt, organizējot dažādas kustību rotaļas.

Viens no galvenajiem šī perioda audzināšanas uzdevumiem ir paškontroles attīstīšana. Bērnu muskuļi šajā periodā ir, labāk attīstīti, kā viņu spēja tos kontrolēt.

2.3. Emocionālā (intelektuālā) attīstība

Bērna mācīšanās un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām. Ir ļoti svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un pret vienaudžiem. Lielākais ieguldījums bērna intelektuālajā un garīgajā attīstībā jāveic līdz divu, trīs gadu vecumam. Līdz divu gadu vecumam bērna smadzenes aug visstraujāk un ļoti aktīvi uzsūc visu piedāvāto informāciju. Arī vēlāk ar bērnu ir jādarbojas intensīvi un daudzveidīgi, tikai jāvēro viņa individuālās intereses, lai pozitīvi sekmētu bērna emocionālo un intelektuālo attīstību.

Emociju izrādīšana, mīlestības un rūpju izpausmes vislabāk bērni iemācās no pieaugušajiem. Jūtīgums un līdzjūtība pret visām būtnēm, pāri nedarīšana ne vārdos, ne darbos ir pirmais, kas jāiemācās bērnam. Nejūtīgums emocionālajā vai intelektuālajā līmenī izpaužas kā naidis, sāpju nodarīšana citiem, ļauna vēlēšana. Iejūtība izpaužas - citu kļūdu piedošanā, nepatīkamu situāciju izturēšanā, savas vainas atzīšanā un vēlmē laboties.

Emocionālās attīstības komponentes:

1. Emociju izrādīšana,
2. Emociju savaldīšana,
3. Emocionālā veselība.

Autore uzskata, ka iekšējā pasaule un emocionālais stāvoklis 2–3 gadus veciem bērniem vislabāk raksturots un attēlots zīmējumos.

Simbolisko jeb semiotisko darbību attīstība 2-3 gadu vecumā izpaužas bērnu zīmējumos. Zīmējumi kļūst ar katru gadu sarežģītāki. Divu gadu vecumā bērni sāk iepazīt zīmuli, sākumā vienkārši "švīkā", "skricelē", vēlāk velk rimbūlus vai vertikālas un horizontālas līnijas. Divu gadu vecumā bērni spēj zīmēt pēc parauga, uzzīmējot neregulāru ovālu, attēlojot seju. 2,5 gadu vecumā šajā ovālā parādās acis un mute. (Svence,1999,66)

Ikdienā bieži vien mēs redzam bērna rīcībā to, kā bērns jūtās, jūtas atspoguļojas bērna izteicienos, attieksmē, kustībās. Bērna attīstībā iekšējai pasaulei ir jāpievērš tikpat liela

uzmanība kā bērna ārējai pasaulei, ko mēs redzam bērna kustībās un fiziskajā attīstībā. Mazbērna vecumā mācības ir jāpārvērš rotaļā, lai ieinteresētu bērnu un bērna uztverei mācītais būtu saprotams un viegli uztverams. Lai attīstītu bērnu gan iekšēji, gan ārēji ikdiena ir jāsaista ar kustību rotaļu.

3. KUSTĪBU ROTAĻA

3.1. Rotaļas būtības raksturojums

“Rotaļājās ne tikai bērni, bet arī pieaugušie, tā izmantojot rotaļas daudzveidīgās funkcijas. Ar rotaļas palīdzību cilvēks (bērns) izsaka savas vēlmes, rotaļā viņš priecājas, fantazē, rada, atpūšas, mācās, pārdomā savu dzīvi.” (Dzintare,2000,30)

Rotaļa, bērns un bērnība ir nedalāmi jēdzieni. Ikvienu bērna bērnība ar savām rotaļām ir vērtība pati par sevi, to nevar salīdzināt vai pretstatīt citiem cilvēka dzīves gājuma posmiem. Bērnība ir rotaļu laiks. Ne velti praksē un zinātnē sastopamies ar izteicienu: rotaļa – bērnības pavadoņi. Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē, gatavo rotaļlietas. Rotaļa viņu nodarbina. Rotaļa palīdz bērnam izprast sevi, tuvoties un apgūt tuvāko apkārtni, iedziļināties gan pieaugušo, gan citu bērnu attiecībās. Tā palīdz izjust, pārdzīvot un atcerēties vēroto, dzirdēto, TV skatīto un radoši to attēlot savās rotaļās, pašiem izpildīt kādu lomu – vecāku, skolotāju, pasaku varoņu u.c. Rotaļā bērnu priecē viņa varēšana, neatkarība, patstāvība. Vai arī otrādi – viņš pārdzīvo savu vienatni, neprasmī sadarbības ar rotaļu biedriem. Bērna rotaļā atbalsojas vērotais un pārdzīvotais pasaulē ap viņu. Šī bērna pasaule var būt gan priecīga, ar pozitīvu saturu, gan naidīga, nemiera pilna. Visu, kam bērns tic, kas viņu interesē, viņš cenšas attēlot savās rotaļās. Tam nepieciešams pārdomāts, iejūtīgs pieaugušā atbalsts.

Rotaļā bērns dzīvo savu bērna dzīvi. Rotaļa vislabāk sagatavo bērnu dzīves darbībai. Tā nav pieaugušo uzspiestā, bet paša bērna izvēlēta aktivitāte. No vienas puses, rotaļnieks rotaļā ir brīvs, bet tajā pašā laikā rotaļa netieši regulē bērna uzvedību. Pētījumi un prakses analīze liecina, ka bērni rotaļājas aizvien mazāk. Rotaļas ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādēs kļuvušas vienvēidīgākas, saturā nabadzīgākas. Aizvien vairāk tās aizstāj televizors un datorspēles. Ģimenes dzīvo noslēgtāk, retāk vērojamas arī kaimiņu bērnu kopīgās rotaļas un spēles, kurās apvienojas dažāda vecuma bērni.

Pravietiski skan latviešu pedagoga M.Štāla vārdi, ka jāšaubās, vai tas bērns, kuram bērnībā nebija atļauts rotaļāties, vēlāk kļūs par patstāvīgu personību, jo viņam no mazotnes nebija iespējas brīvi attīstīt savas tieksmes un spējas. Jāņem vērā, ka rotaļa ir daudznozīmīgs fenomens, kam grūti rast viennozīmīgu skaidrojumu. Nekad nevar paredzēt, kad un kā rotaļa sāksies un beigsies, kādā virzienā tā attīstīsies.

Radošajās rotaļās bērns “pārlec” no vienas situācijas otrā, īpaši neuztraucoties, vai rotaļu darbībām ir loģiska kopsakarība. Tieši radošās rotaļas sekmē bērna jūtu, prāta un gribas

attīstību, sava Es apzināšanos, patstāvību sadzīvē un mācībās, māca radoši izmantot savu pieredzi, saskaņojot to ar pārējiem rotaļniekiem.

Jau 20. gadsimta 20. gados psihologs Ž. Piažē norādīja uz pieredzes nozīmi, ko bērni iegūst kopējā rotaļā. Zinātnieks uzsver, ka bērna kognitīvā attīstība skatāma ciešā saistībā ar viņa saskarsmi ar vienaudžiem. Bērns rotaļā apgūst sociālās uzvedības iemaņas un noteikumus, mācās orientēties dažādās rotaļu situācijās. (Dzintare, Stangaine, 2005, 5)

Kā viena no rotaļām, kurā bērnam ir jābūt skaidri zināmiem noteikumiem, un jāievēro prasītais ir kustību rotaļa „Diena un nakts”. Rotaļa norit pēc visiem dalībniekiem zināmiem noteikumiem, pārvietojoties kustībā, iepriekš vienojoties par lomu sadali. Rotaļas norises laikā veidojas izpratne par dienas daļām – dienu un nakti, bērniem ir jārodas izpratnei, kāpēc ir būtiski ievērot rotaļas noteikumus, jo tikai tad rotaļas norise var būt, veiksmīgi izdevusies.

3.2. Kustību rotaļas raksturojums

„Kustību rotaļas raksturojums, apkopojot literatūrā atrodamo autoru definīcijas, ir šāds: Kustību rotaļa ir apzināta, radoša, emocionāla, aktīva darbība, kura norit pēc zināmiem noteikumiem un virzīta uz šķēršļu un grūtību pārvarēšanu noteikta mērķa sasniegšanā. Kustību rotaļa ir rotaļu darbības izpausme, kurā ir spilgti izteikta kustību darbība, kas atšķiras no reglamentētām kustībām ar to kustību uzdevumu veikšanas iniciatīvo momentu. Visbūtiskākā rotaļu īpatnība ir tā, ka tās ietver sevī raksturīgākos un svarīgākos cilvēku savstarpējo attiecību veidus – sacensību un sadarbību. Kustību rotaļu pamatā ir aktīvas kustības – skriešana, lēkšana, mešana, šķēršļu pārvarēšana u.c. Katrai kustību rotaļai ir tematisks saturs, konkrēts kustību veids, organizatoriskā uzbūve un noteikumi.”

(Dravniece, I., 2013)

Kustību rotaļas var iedalīt divās lielās grupās:

1. Sporta spēles – badmintons, basketbols, teniss, futbols, hokejs.
2. Kustību rotaļas ar noteikumiem - dažādas pēc satura, grūtības pakāpes, noteikumiem, organizācijas. Tajās ietilpst kustību rotaļas ar sižetu, bez sižeta un arī rotaļas izpriecās.

Kustību rotaļas tiek dalītas pēc dažādiem principiem:

- Pēc grūtību pakāpes: vienkāršas, sarežģītas (ar sporta spēļu elementiem).
- Pēc fiziskās slodzes: mierīgas (ar rāpošanu, rāpšanos, līšanu u.c.), vidēji straujas (ar dažādiem uzdevumiem bērnu apakšgrupām), straujas (ar skriešanu, lēkšanu, ķeršanu u.c.).
- Pēc pamata kustību veida: ar lēcieniem, ar mešanu, ar lēkšanu, ar skriešanu ātrā tempā vai izklaidus u.c.

- Pēc fizisko īpašību attīstības (nosaka pēc dominējošās īpašības): veiklība, orientēšanās.
- Pēc bērnu vecuma, fiziskās attīstības un sagatavotības.
- Pēc dalībnieku skaita: individuālās rotaļas (1-2 bērni), grupu rotaļas (2-8 bērni), lielo grupu (masu) rotaļas (>8 bērni).
- Pēc satura (tautas rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu, rotaļas – izpriecas, sižeta rotaļas, bezsižeta rotaļas, vingrinājumi, rotaļspēles, spēles, sporta spēles).

Kustību rotaļas raksturojums:

Praktiskajā ikdienas darbā kustību rotaļas visbiežāk izvēlas pēc satura. Kustību rotaļas – rotaļas, kuru pamatā ir aktīvas dabiskās kustības. Terminu „kustību rotaļas” pieņemts lietot attiecībā uz tām rotaļām, kam ir noteikumi un kas ir stingri reglamentētas. Tātad - pie kustību rotaļām pieskaitāma ikviena rotaļa, kuras laikā tiek izpildītas kustības un kam ir savi noteikumi.

Kustību rotaļu veidu nosaka: šo rotaļu noteikumi, organizēšanas paņēmieni, norise, savstarpējās attiecības, katra atsevišķa bērna vai bērnu grupas pienākumi.

Galvenais faktors ir, un paliek rotaļas noteikumi. Visas kustību rotaļas ērti spēlēt vairāku bērnu grupās, pieaugušā vadībā, bet to kopējā raksturīgā pazīme ir kustību analizatoru intensīva darbība. „Katrs dzīva organisma kustību process ir saistīts ar refleksiem, ar galvas smadzeņu analītiski sintētisko darbību. Šajā procesā savstarpēji mainās uzbudinājums un kavēšana, kustību intensitāte nav vienmērīga: dažās darbībās pārsvarā kustas, piemēram, tikai kājas (iešana) vai rokas (bumbas mešana), dažreiz nodarbināta neliela muskuļu grupa, dažreiz kustība aptver runas orgānu (runāšana).

Kustību rotaļas raksturu nosaka: bērnu vecums, konkrētie apstākļi, kuros viņi rotaļājas, bērnu dzimums (meitenes vai zēni), viņu rīcība, esošās rotaļlietas, rotaļu materiāli, ne mazāk arī bērnu garīgā un fiziskā attīstība. Tajās bērni reti rotaļājas pa vienam, visbiežāk rotaļā piedalās bērnu grupiņa, kurus vieno kopējas intereses, ko nosaka rotaļas norise. Tātad pamatā kustību rotaļa ir bērnu dzīves organizēšanas forma.

Kustību rotaļa vispirms rada fizisku iedarbību: tajā organismam jāveic vairākas fizioloģiski svarīgas kustības, kas lielā mērā veicina pareizu augšanu un attīstīšanos.

- pilnveidojas bērnu pamatkustības;
- attīstās fiziskās īpašības;
- veidojas prasme orientēties apkārtņē;
- tiek izkopts acumērs un precizitāte.

Tātad kustību rotaļa veicina fizisko attīstību – apmierina bērnu vēlmi darboties, nostiprina apgūtās pamatkustības, veido pareizu stāju, **attīsta dažādas fiziskās īpašības:**

- Līdzsvara izjūtu,
  - Lokanību - Pirmskolā attīsta bērnu vispārējo lokanību, uzmanīgi izvēloties vingrinājumus un, ievērojot bērnu pašsajūtu, jo bērna balsta sistēma atrodas veidošanās un attīstības stadijā.
  - Ātrumu un veiklību - Tā ir visgrūtāk attīstāmā fiziskā īpašība, atkarīga no nervu darbības tipa un stabilitātes. Ātrumu sāk izkopt vecākajā pirmsskolas vecumā, izmantojot rotaļas, kur nepieciešams ātri un savlaicīgi reaģēt uz redzes un dzirdes signāliem.
  - Izturību - Tā atkarīga no centrālās nervu sistēmas darbības un saistīta ar pareizu elpošanu un gribas īpašībām.
  - Spēku - Kopā ar izturību tas veido pamatu visas ķermeņa muskulatūras nostiprināšanai, stājas veidošanai un spējai pietiekami ilgi veikt darbību.
  - Acumēru - Tā ir spēja noteikt attālumu ar redzes palīdzību vai svaru ar muskuļu sajūtām.
- (Konstantinova, 2011)

Kursa darba autore piekrīt I. Konstantinovas teiktajam un, balstoties uz sacīto, izprot, ka kustību rotaļa var būt jebkura rotaļa, kurā pēc visiem zināmiem noteikumiem, notiek darbība kā rezultātā veidojas saskarsme un komunikācija savā starpā.

3.3.Rotaļa kā bērna socializācijas sekmētāja

Bērns atrodas savstarpējās attiecībās ar citiem cilvēkiem jau no dzimšanas. Vispirms bērns savstarpējās attiecības apgūst ģimenē. Vēlāk, ja mazulis apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, viņš vieglāk vai grūtāk iekļaujas bērnu grupās, mācoties veidot savstarpējās attiecības ar citiem vienaudžiem.

Bērni, tāpat kā pieaugušie, dažādi iejūtas ļaudīs. Ir bērni, kas vairāk grib uzturēties tuvinieku vidū, citi labāk jūtas vienaudžu pulkā. Jāpiekrīt, ka atvērtus, priecīgus, draudzīgus bērnus cilvēki iemīl vairāk nekā tos, kas ierāvušies sevī un izvairās no sabiedrības. Tādiem bērniem vieglāk noris arī socializācijas process, kurā persona apgūst sabiedrības kultūru, sociālās normas, sociālo pieredzi un zināšanas, tradīcijas, vērtības, uzvedības un izturēšanās prasmes, lai vieglāk iekļautos (integrētos), atrastu savu vietu un spētu pilnvērtīgi dzīvot noteiktā sabiedriskā vidē. Rotaļā bērni:

- nonāk saskarsmē, nodibina kontaktu ar citiem rotaļniekiem (jaunākiem un vecākiem bērniem, vienaudžiem, pieaugušajiem);
- komunicējas, notiekot informācijas apmaiņai starp bērniem, izmantojot valodu vai citas zīmes;

- sadarbojas, veicot kopīgu, savstarpēji saskaņotu darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdz, cits citu atbalsta;
- mijiedarbojas, kas izpaužas personu savstarpējā iedarbībā, kas rada noteiktu attiecību modeli un pārmaiņas šo personību mērķos, motīvos, attieksmēs, rīcībā. (Dzintare, Stangaine, 2005, 115)

Rotaļas sociālie komponenti ir ne tikai saskarsme, bet arī darbības ar sociāli nozīmīgu jēgu. Tās ir darbības, ko veic bērns, lai rotaļā attēlotu cilvēka (lomas) uzvedību sociālā vidē – māmiņu, tēti ģimenē, skolēnu, skolotāju skolā. Lai to attēlotu, bērnam ir jābūt saskarsmes pieredzei un zināšanām par cilvēku uzvedības normām. Šī pieredze tieši ietekmē bērnu savstarpējās attiecības rotaļā, rotaļas sižeta attīstību, lomu attēlošanu. Sociālās pieredzes apguvē liela loma ir pašiem bērniem. Bērni, savstarpēji rotaļājoties, iegūst pieredzi, ko pieaugušie tik labi nespēj viņiem dot.

Ir trīs galvenās sfēras, kuras attīstās bērniem savstarpēji sadarbojoties, un draudzējoties:

- kopīgi rotaļājoties, rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas;
- tiek veicināta sociālā salīdzināšana;
- tiek attīstīta piederības izjūta grupai.

Sociālās iemaņas – tās ir daudzveidīgas metodes, ar kuru palīdzību tiek veidotas un virzītas sociālās attiecības. Pie šīm iemaņām pieder spēja veiksmīgi komunicēt, kurai savukārt nepieciešama spēja iedomāties sevi cita cilvēka vietā. Vecāki bieži saprot bērnu no pusvārda un tūlīt steidzas apmierināt viņa vajadzības, neprasot, lai bērns precīzi formulē savu lūgumu. Vienaudžiem nav šīs spējas, un, ja kāds neskaidri izsakās, viņš netiek saprasts. Pateicoties vienaudžu attiecībām, veidojas arī unikāla iespēja apgūt citas sociālās iemaņas, to skaitā arī metodes, kā iesaistīt citus rotaļās, taktiskumu, prasmī risināt konfliktus. Ģimenē bērns iemācās, kā komunicēt ar noteiktu sociālās hierarhijas daļu – ar vecākiem, bet no attiecībām ar citiem bērniem viņš iemācās, kā uzvesties starp vienaudžiem daudzveidīgās sociālās situācijās.

Attiecības ar vienaudžiem ir svarīgas arī tādēļ, ka bērns domās sevi salīdzina ar citiem.

Pirmsskolas stadija (līdz 3 gadu vecumam)

Galvenie socializētāji ir bērna vecāki vai personas, kas tos aizstāj. Bērns saprot, ka ir atsevišķa būtne, ka ār pasaules objekti eksistē neatkarīgi no tā, vai viņš tos uztver vai nē, iegūst spēju paturēt atmiņā priekšmetu tēlus, apzinās sevi kā darbības subjektu, sāk ar gribas palīdzību kontrolēt savu uzvedību. Apgūst primārās sociālās normas, piemēram, kas ir labi un kas ir slikti. Iemācās runāt, apgūst zīmes un simbolus. Ja vecāki ir saprotoši, veidojas patstāvības un neatkarības izjūta. Sociālā apmācība notiek netīši, reālajā dzīvē un rotaļās atdarinot pieaugušos. Sāk sadarboties ar vienaudžiem. (Dzintare, Stangaine, 2005, 116)

Mazbērna vecumā bērns nemitīgi atdarina redzēto un dzirdēto, vēl nespējot izšķirt labo no sliktā. Ir būtiski vecākiem un pedagogiem saprast, ka apgalvojot un saucot kādu lietu, darbību vai vārdu par sliktiem, bērns nedrīkst dzirdēt mūs lietojam šos vārdus vai redzēt veicot konkrētās darbības, kuras tik sauktas par sliktām. Bērna izpratnē rodas apjukums: Piemēram, mamma teica, ka kāds konkrēts vārds ir slikts, bet pati savā vārdu krājumā bieži lieto šo vārdu, kā rezultātā bērnam rodas šaubas vai tas tiešām ir slikti, ja mamma to dara.

3.4. Bērnu sadarbības veidi rotaļā

Bērnu sadarbības attīstība rotaļā notiek pakāpeniski. J.A. Students atzīmē, ka bērnu dzīvē novērojama pakāpeniska pāreja no atsevišķām (individuālajām) uz kopības (kolektīvajām) rotaļām. Sākumā bērns rotaļājās viens pats, bet vēlāk kopā ar citiem. Mazbērns vairāk ir individuālists, sociālās intereses viņam vēl nav pazīstamas.

“Arī krievu pedagoģe N.Mihaiļenko bērnu sadarbības īpatnības rotaļās saista ar lomu rotaļas struktūras elementiem un atzīmē, ka 2.,3. dzīves gadā bērniem ir raksturīga priekšmetiskā rotaļu sadarbība, piemēram, dod otram bērnam un saka: “Ripini!”, vai dod klucīti-konfekti, sacīdams: “Ēd!”. Parādās arī vienādu darbību ķēdīte. Mazbērna vecumā parādās metakomunikācija (runas intonācija, žesti), kas vairāk saista ar darbību, mazāk ar vārdiem.” (Dzintare, Stangaine, 2005, 134)

Mazbērna sociālo prasmju līmeņi: sadarbības veidi rotaļā

- 1. Bezdarbības uzvedība** - Bērns nepiedalās apkārtējo bērnu rotaļās. Viņš stāv uz vietas, seko skolotājam vai klīst apkārt.
- 2. Vērotāja uzvedība** - Bērns pavada daudz laika, vērojot, ko dara citi bērni, un pat sarunājas ar tiem, bet neiesaistās vai nesadarbojas ar pārējiem.
- 3. Rotaļa vienatnē** – Bērns iesaistās rotaļu darbībās, bet spēlējās vienatnē, nevis ar citiem.
- 4. Paralēlā darbošanās** – Bērns spēlējās viens pats, bet blakus citiem un bieži izmanto viņu rotaļlietas vai materiālus.
- 5. Asociatīvās rotaļas** – Bērns spēlējas ar citiem bērniem, izmantojot tos pašus materiālus, sarunājoties ar pārējiem, bet viņš darbojas neatkarīgi un nepakļauj savas intereses pārējās grupas interesēm.
- 6. Sadarbības rotaļas** – Bērns spēlējas kopā grupā, kas ir organizēta, lai veiktu kādu konkrētu uzdevumu. Katrs grupas dalībnieks ir uzņēmies kādu lomu. (Dzintare, Stangaine, 2005, 135)

Pēc autora domām ir būtiski izvērtēt katra bērna sociālo prasmju līmeni un izvērtēt vai bērns konkrētajā brīdī vēlas būt sabiedrībā, komunicēt un rotaļāties vai arī bērns vēlas pabūt

viens, rotaļāties kādu brīdi vienatnē un tikai vēlāk pievienoties pārējiem bērniem vai klāt esošajiem cilvēkiem.

3.5. Pieaugušo loma kustību rotaļu organizēšanā

Ar kustību rotaļu var risināt daudzveidīgas audzināšanas un bērnu vispusīgās attīstības jomas. Tomēr jāatzīmē, ka tas notiek tikai tajā gadījumā, ja tās ir mērķtiecīgi izraudzītas, pareizi organizētas un pedagoģiski gudri vadītas. Turklāt rotaļas gaitā nereti rodas situācijas, kas prasmīgi jāpārvar. Un ne katra rotaļa ir piemērota attiecīgā vecuma bērniem. Pieaugušo uzdevums – radīt rotaļas gaisotni, uzturēt rotaļas prieku visā kustību rotaļas laikā. Dot pietiekami daudz iespēju mēģinājumiem, būt pēc iespējas vairāk kopā ar bērniem. Bērns progresē un mācās tik, cik tiek rosināta viņa motivācija. Un bērna motivācija būs spēcīgāka, ja tiks izvirzītas viņa attīstības līmenim atbilstošas prasības. Motivācija kā psiholoģiska parādība ir saistīta ar bērna aktivitātes jeb pašdarbības principu - audzēkņiem nevis dot visu gatavu rokā, bet ieradināt un iemācīt tos pēc iespējas patstāvīgi meklēt un atrast vajadzīgās atziņas. Lai to darītu, bērnam jāattīsta motivācijas sfēra, kas rosina viņu iekļauties aktivitātēs un veidot attīstības sociālo situāciju. Savukārt motivāciju var uzskatīt par mehānismu, kas rosina bērnu aktīvi darboties.

Rotaļu organizēšanā svarīgi, lai pieaugušais nav tikai galvenās lomas izpildītājs, bet vienkāršs, aktīvs lomas dalībnieks, kurš vienlaicīgi vēro katra bērna individuālo attieksmi gan pret pašu rotaļu, gan citam pret citu. Vēlā ņemama M. Montesori (1870-1952) atziņa: „Ja bērnam patīk iet, pieaugušajam ir jāiet ar bērnu, nevis otrādi. Ļaujiet bērnam iet, un jūs redzēsiet, kā viņš iet: viņš pēta apkārtni.” No pieredzes mēs zinām, ka pirmskolas vecuma bērniem ļoti patīk rotaļāties kopā ar pieaugušo, kurš izrāda interesi par viņu rotaļdarbību un iesaistās tajā. Šādu rotaļvadīšanas paņēmienu pielietošana palīdzēs veidot pozitīvu saskarsmi un atgriezenisko saiti, jo kustību daudzveidību, imitāciju nianšes bērns smeļas no pedagoga kā arī pieaugušā. Pozitīva atgriezeniskā saikne bērnam „ziņo”, ka viņa darbības ir pozitīvas, vajadzīgas, ka tiek atzīta viņa kompetence. (Konstantinova, 2011)

Ja pieaugušais vēlas rotaļāties ar bērnu, tam ir jābūt redzamam sejas vaibstos, žestos, kustībās kā arī bērnam tas ir jāsaņūm iekšēji ar emocionālo saikni. Rotaļas nevar būt bezpersoniskas, vienaldzīgas, jo tad tām zūd jēga, bērns nejūtas novērtēts, bērnam var rasties domas, ka viņš ir vainīgs pie konkrētās situācijas, ka tētis vai mamma spēlējas bēdīgs vai, neizrādot sajūsmu par bērna paveikto. Bērnam no kustību rotaļas ir jāgūst emocijas un pozitīva saskarsme ar vecākiem, jo tikai tad rotaļa var būt kā saskarsmes veicinātāja un iegūt būtisku lomu bērna attīstībā.

4. KUSTĪBU ROTAĻAS NOZĪMES IZPĒTE 2 – 3 GADUS VECU BĒRNU SASKARSMES VEICINĀŠANĀ

4.1. Pētījuma organizēšana un metožu izvēle

Darba empīriskajā daļā tika pētīts, cik liela nozīme ir kustību rotaļai bērnu saskarsmes veicināšanā. Pētījuma mērķis bija izpētīt kustību rotaļas nozīmi 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicināšanā. Pētījums notika pirmsskolas izglītības iestādē Imantā, tika iesaistīti 14, 2 – 3 gadus veci izglītojamie, pētījuma vērošanā piedalījās grupas pedagoģe un auklīte. Pētījums tika veikts divas reizes nedēļā, divu mēnešu garumā.

Pētījuma mērķa sasniegšanā izmantotas šādas pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskā novērošanas metode, (skat. 1.pielikumu)
2. Pārrunas ar grupas pedagoģi un auklīti,
3. Datu apstrāde un salīdzināšana.

• Pedagoģiskā novērošanas metode – “Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši un, atkārtoti vērojot, (ko) uzzina, secina, uzmana, (kam) izseko. Kā empīrisku pētniecības metodi to lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzes, teorijas, teorētisko pētījumu patiesumu u.tml. Pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota, vispārināta.” (Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē,2002,46)

Novērošanas mērķis ir izpētīt bērnu saskarsmi starp vienaudžiem un saskarsmi ar pieaugušajiem. Novērot un izanalizēt kādas saskarsmes grūtības un problēmas piemīt grupas bērniem. Novērošanas metode ir ļoti piemērota 2-3 gadus vecu bērnu analizēšanai, novērošanas metode palīdz izveidot izglītojamo raksturojumu un bērna darbībā ir saskatāmas grūtības vai sarežģījumi, kas rodas saskarsmē ar vienaudžiem, pedagoģi un auklīti. Novērošanas metode palīdz izveidot kustību rotaļu kopu, ko praktizējot varētu uzlabot saskarsmes prasmes. Pētījums notika pēc iepriekš izstrādāta plāna, pirmajā tikšanās reizē bija iepazīšanās ar grupu, pedagoģi un izglītojamiem. Iepazīšanās ar dienas nodarbību ritmu un rotaļām, kuras tiek praktizētas ikdienas darbā. Otrajā tikšanās reizē izglītojamie tika iesaistīti iepazīšanās rotaļā, lai novērotu kādas saskarsmes problēmas vai grūtības tiem piemīt.

• Pārrunas ar grupas pedagoģi un auklīti – pārrunu mērķis ir noskaidrot pedagoga un auklītes viedokli par izglītojamo attīstības līmeni, prasmēm un novērotajām grūtībām. Pārrunu mērķis bija saprast vai darba autora novērojums nav bijis kļūdaini dažādu iemeslu dēļ – bērnu attieksmi un uzvedību ietekmē sveša cilvēka ierašanās grupā, bērni ir sliktā noskaņojumā, bērni ir nesen pamodušies, tāpēc nevēlās rotaļāties kopā, labāk izvēlās rotaļas vienatnē.

- Datu apstrāde un salīdzināšana – datu apstrādes mērķis ir salīdzināt izglītojamo saskarsmes prasmes pirms kustību rotaļu kopas praktizēšanas un pēc perioda, kad tika praktizēta kustību rotaļu kopa.

4.2. Pētījuma bāzes raksturojums

Pētījuma bāze ir 14 izglītojamie vecumā no 2 līdz 3 gadiem, grupas pedagoģe un auklīte. Bērnu vārdi ir mainīti.

Grupās raksturojums – grupā, kurā veicu pētījumu ir 14 izglītojamie, 2 – 3 gadus veci. Vērojot grupā notiekošo man, radās iespaids, ka izglītojamie ir ar vāji attīstītām runas prasmēm un vairums bērnu biežāk vēlas rotaļāties atsevišķi. Ar pedagoģi un auklīti pārrunājot izglītojamo dienas gaitu, panākumus un attīstību tika apstiprināti mani novērojumi. Vairākums izglītojamie ir vienīgie bērni ģimenē, tāpēc vēl nav izpratne, ka ir jādalās ar rotaļlietām, telpu un darbavietu pie galda. Tikai dažiem no grupas bērniem ir brālis vai māsa un ir tikai viena ģimene, kurā ir trīs bērni. Pedagoģe izglītības iestādē strādā 12 gadus, un šī gada grupu raksturoja kā vāji attīstītu, ar viduvēji attīstītām runas prasmēm, tādēļ ikdienas rotaļām pedagoģe izmanto rotaļas no Baibas Brices grāmatas „Pirkstiņu rotaļas”. Pedagoģe ikdienā praktizē rotaļas skaņu un vārdu izrunas trenēšanai un attīstīšanai, kā arī rotaļas, kas trenē sīko pirkstu muskulatūru, jo bērniem turot rokās rakstāmpiederumus un otas ir nepareizs, vājš satvēriens. Savstarpējā komunikācijā un saskarsmē bērni ir atvērti un sirsnīgi viens pret otru, pārsvarā sazinās ar žestu palīdzību, norādot uz lietām ar pirkstiem. Grupas bērni vēl ir adaptācijas periodā, jo pirmsskolas izglītības iestādes gaitas uzsāka septembrī. Grupā ir tikai viena meitene, kura pirmsskolas izglītības iestādē apmeklē jau otro gadu, tas ir redzams viņas attieksmē, rīcībā un prasmēs. Meitene ir daudz drošāka par pārējiem bērniem, ir sabiedriskāka, un valoda ir labi attīstīta. Grupā ir vērojama liela valodas barjera, kas apgrūtina komunikācijas veidošanos un runas attīstību.

Liene – latviešu tautības meitene, valoda ir labi attīstīta, bet ar grūtībām iesaistās rotaļās, labprāt draudzējās ar grupas biedriem ārpus nodarbību laika, dalās ar mantām, spēj pateikt paldies un sasveicināties.

Alise - krievu tautības meitene, ir grūtības sarunāties latviešu valodā, nesveicinās, saskarsme ar vienaudžiem notiek tikai tad, ja tiek darīts pēc meitenes prāta, kā viņa vēlas, grūti apvienot kustības ar dziesmu vai dzejoļa vārdu izrunāšanu.

Kristīne - krievu tautības meitene, grūtības runāt latviešu valodā, saprot latviešu valodu, bet atbildēt nespēj, cenšas aktīvi piedalīties rotaļās izpildot visas kustības, vārdus neatkārtot, saskarsmē ar vienaudžiem ir ļoti impulsīva.

Pauls - krievu tautības zēns, krievu valodā saprot un runā labi, latviski nesaprot neko un nerunā latviešu valodā, nodarbību laikā vērojama uzmanības nenoturība, grūti sadarboties ar grupas bērniem, neizrāda interesi.

Katrīna - krievu tautības meitene, latviski nerunā, saprot tikai krievu valodu, saskarsmē ar vienaudžiem ir mierīga un atvērta, pašapkalpošanās prasmes ir slikti attīstītas.

Raivo – latviešu tautības zēns, no kurlmēmas ģimenes, bet pats spēj jau izdvest skaņas, dzird, kad viņu sauc vārdā, labprāt rotaļājās pie galda ar grupas bērniem, ja nav noskaņojuma, tad rotaļās nepiedalās, grūti motivēt darbam.

Santa – latviešu tautības meitene, nerunā, spēj izdvest tikai skaņas, slikti attīstītas pašapkalpošanās prasmes, saskarsmē ar vienaudžiem un rotaļu laikā ir ļoti privātīpašnieciska, grūtības sagādā skaņu atkārtošana un skaņu izruna, patīk iesaistīties rotaļās, bet bieži novērojama agresija, grūstīšanās.

Ivans - krievu tautības zēns, komunikācijā izmanto vienu vārdu krievu valodā, otru latviešu valodā, saprot abās valodās, saskarsmē ar vienaudžiem ir ļoti draudzīgs, vēlas kopā rotaļāties un iesaistās visās nodarbībās.

Rojs - angļiski runājošs zēns, māte ir latviete, tēvs ir citas rases pārstāvis, ģimenē komunicē angļu valodā, saprot arī latviešu valodu, bet nerunā, visās nodarbībās un rotaļās vēlas iesaistīties, ir ļoti draudzīgs, bet ir liela valodas barjera.

Dace – latviešu tautības meitene, ļoti labi attīstīta valoda, PII apmeklē jau otro gadu, nodarbību laikā patīk komandēt, saskarsmē ar vienaudžiem ir draudzīga, ja notiek pēc meitenes prāta. Precīzi spēj atdarināt kustības kopā ar dziesmu vai dzejoļa vārdiem.

Kaspars – latviešu tautības zēns, slikti attīstīta runa, nerunā, pašapkalpošanās prasmes slikti attīstītas, pats patstāvīgi neko nedara, ļauj, lai citi palīdz. Saskarsmē ir neitrāls un interesi neizrāda, rotaļās piedalās tikai tad, ja tiek motivēts.

Līga – latviešu tautības meitene, valoda ir attīstīta, saskarsmē ar vienaudžiem ir ļoti izvairīga, labāk patīk rotaļas vienatnē, muzikālās nodarbības neizraisa interesi, pat tad, ja tiek motivēta.

Rita – latviešu tautības meitene, runa labi attīstīta, saskarsmē ar vienaudžiem patīk komandēt, ikdienas darbā atdarina skolotāju, nodarbībās spēj patstāvīgi darboties, bez skolotājas palīdzības, visas darbības dara ļoti lēni.

Mārcis – latviešu tautības zēns, runa labi attīstīta, patīk rotaļāties vienatnē, kustību rotaļās bez pamudinājuma neiesaistās, sagādā grūtības kustību atdarināšana.

Novērotās izglītojamo vājās puses:

- ļoti slikti attīstīta valoda un runa,
- grūti savā starpā sadarboties,
- nav vēl iejutušies grupas dzīvē,
- jebkurai darbībai ir vajadzīga liela motivācija,
- muzikālās rotaļās un nodarbībās nevēlās piedalīties, neizrāda interesi,
- slikti attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra,
- daļai izglītojamo ir uzmanības nenoturība nodarbību un rotaļu laikā,
- grūti apvienot kustības ar skaitām pantiem vai dziesmu vārdiem.

Novērotās izglītojamo stiprās puses:

- atvadoties no vecākiem, vairs neraud,
- nodarbību laikā sēž pie galda,
- kustību rotaļu laikā ar prieku sadodas rokās,
- saskarsmē patīk dalīties pa pāriem, meklēt „draudziņu”,
- izglītojamie cenšas atkārtot dzejoļu vārdus, bet dažiem traucē runas barjera.

4.3. Pētījumā izmantotās rotaļu kopas izveide un aprobācija

Pētījumā tika praktizētas četras kustību rotaļas :

1. Diena un nakts,
2. Kaķis un pele,
3. Saulīte un lietutiņš,
4. Skrieniet pie manis.

Kustību rotaļu norise :

Diena un nakts – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos – Labrīt, sveiki bērni. Skolotāja ir pūce, bērni ir peles. Kad bērni ir uzklausijuši rotaļas noteiktumu, tie brīvi izvietojās grupas telpā un gaida skolotājās norādījumus. Skolotāja dod komandu diena – bērni skrien, lec, staigā, bet pūce guļ savā mājā, kad skolotāja dod komandu nakts – visi bērni guļās zemē un ver ciet acis. Bērniem ir jāpaliek miera stāvoklī, ciet acīm kamēr pūce ir nomodā. Pūce staigā gar visiem bērniem un meklē, kuram acis ir vaļā, ja kādam no bērniem acis ir atvērtas pēc komandas – nakts, pūce bērnu ņem līdzī uz savu māju. Rotaļa turpinās, līdz pūce ir visus bērnus aizvedusi uz savu

māju. Kad bērni ir izpratuši rotaļas gaitu, tad pūces loma tiek piešķirta kādam no grupas bērniem.

Kaķis un pele – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos. Tiek izvēlēts rotaļas vadītājs – kaķis, pārējie dalībnieki ir peles, kuriem aiz bikšu gumijas aizsprauž lentu, lai tā ir viegli izraujama, lentu nedrīkst pieturēt ar roku. Rotaļas gaitā kaķis cenšas panākt peles un izraut lentas. Dalībnieki, kuriem lentas tiek izrautas, ir jādodas uz jau iepriekš norādītu vietu – kaķa māju, dalībnieki, kurus kaķim neizdodas noķert, ir uzvarējuši.

Saulīte un lietutiņš – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos. Bērni notupstas aiz krēsliem, kas izvietoti nelielā atstatumā no laukuma malas vai istabas sienas, un skatās ‘‘lodziņā’’ (krēsla atzveltnes spraugā). Audzinātāja saka: Spīd saulīte! Var iet pastaigāties. Bērni skraida pa visu laukumu. Uz signālu: Lietutiņš! Ātrāk mājās! Visi skrien uz savām vietām un notupstas aiz krēsliem. Audzinātāja atkal saka: Saulīte! Ejiet pastaigāties – un rotaļa tiek atkārtota. (Rotaļas ar noteikumiem bērnu dārzā,1970,76)

Skrieniet pie manis – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos. Bērni sēž uz krēsliem, kas nolikti gar vienu istabas sienu vai laukuma malu. Audzinātāja aiziet līdz pretējai istabas sienai vai uz tālāko laukuma stūri un saka: Skrieniet pie manis! Bērni skrien pie audzinātājas. Viņa sagaida tos laipni, plati izpletusi rokas. Kad visi bērni sapulcējās ap audzinātāju, viņa uzaicina tos pastaigāties. Bērni ar audzinātāju staigā pa istabu, brīvi apmetas tur, kur katrs grib. ‘‘Skrieniet mājās!’’ Saka audzinātāja. Bērni skrien pie krēsliem un apsēžas.

Sākumā rotaļu var organizēt nevis visiem bērniem, bet ar nelielām grupām. Rotaļā bez soļošanas var iekļaut arī dejošanu. Tādā gadījumā signāls par atgriešanos mājās jādod pēc tam, kad bērni beidz dejojot.

Sākumā bērni var sēsties uz jebkura krēsla, bet vēlāk viņi jāradina atrast savas vietas. (Rotaļas ar noteikumiem bērnu dārzā,1970,77)

4.4. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija

„Pirmsskolas vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša loma, jo rotaļa šajā periodā ir bērna dzīvesveids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, kas attīsta un pilnveido viņa prātu. Rotaļa pirmskolā ir bērna audzināšanas un attīstīšanas līdzeklis.” (Golubina,2007,169)

Neatkarīgi no bērnu vecuma un spējām rotaļa ir veids, kur bērns var izteikt ar vārdiem vai parādīt ar žestiem un attieksmi to kā jūtās. Kustību rotaļā ir vērojams bērna noskaņojums un labsajūta, vai bērns vēlas rotaļāties kopā vai vienatnē, vai bērns ir fiziski aktīvs un kustīgs. Bērna attieksmē un rīcībā ir redzama bērna iekšējā labsajūta un miers vai tieši pretēji trauksmes izjūta, skumjas vai nepatika.

Saskarsmes prasmju izpētē tika lietoti šādi kritēriji:

1. Runas/valodas prasmes
2. Sveicināšanās
3. Dalīšanās
4. Vai bērns rotaļājās kopā ar citiem grupas bērniem
5. Vai bērns sadarbojās ar audzinātāju
6. Prot izmantot rotaļu atribūtiķu
7. Labvēlīga attieksme pret vienaudžiem

Prasmju vērtēšanai tika izmantoti šāda vērtējumu skala:

- 0- Nekad
- 1- Pēc pedagoga aicinājuma
- 2- Gandrīz vienmēr
- 3- Visās situācijās

1.tabula

Rādītāji pirms kustību rotaļu kopas praktizēšanas

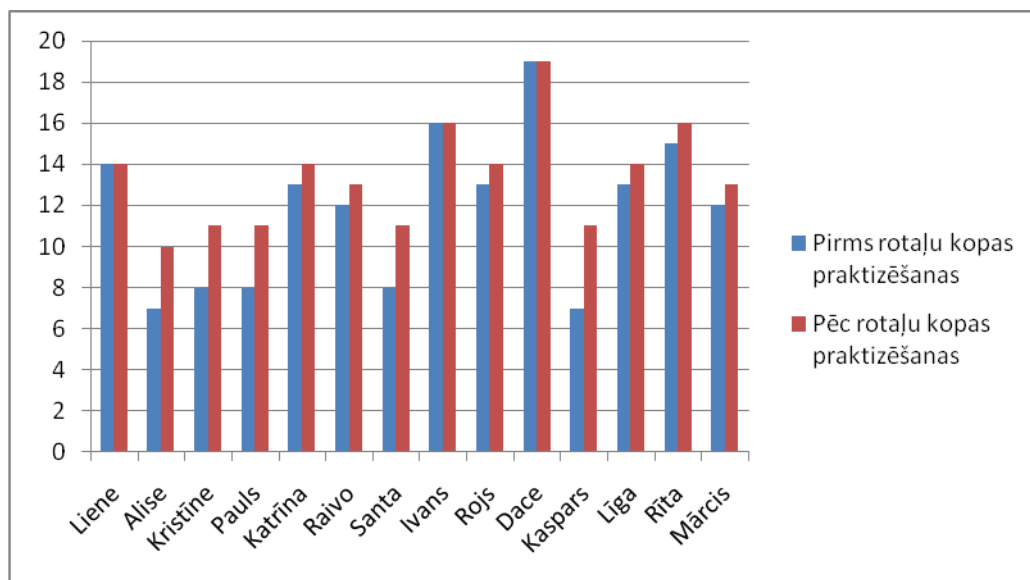
Bērna vārds	PRASMES							Rādītāji kopā
	Runa/valoda	Sveicināšanās	Dalīšanās	Rotaļājās kopā ar citiem grupas bērniem	Sadarbojās ar audzinātāju	Prot izmantot rotaļu atribūtiķu	Labvēlīga attieksme pret vienaudžiem	
Liene	2	3	2	2	1	2	2	14
Alise	1	0	1	1	1	2	1	7
Kristīne	1	0	1	1	2	2	1	8
Pauls	1	0	1	1	2	2	1	8
Katrīna	1	1	2	3	2	2	2	13
Raivo	1	1	2	2	2	2	2	12
Santa	1	0	1	1	2	1	1	8

Ivans	2	2	2	3	3	2	2	16
Rojs	1	1	2	2	2	3	2	13
Dace	3	3	2	3	3	3	2	19
Kaspars	1	0	1	1	1	1	2	7
Līga	2	2	2	1	2	2	2	13
Rīta	3	3	1	1	3	2	2	15
Mārcis	3	2	1	1	2	2	1	12

2.tabula

Rādītāji pēc kustību rotaļu kopas praktizēšanas

Bērna vārds	PRASMES							Rādītāji kopā
	Runa/valoda	Sveicināšanās	Dalīšanās	Rotaļājās kopā ar citiem grupas bērniem	Sadarbojās ar audzinātāju	Prot izmantot rotaļu atribūtiķu	Labvēlīga attieksme pret vienaudžiem	
Liene	2	3	2	2	1	2	2	14
Alise	1	2	1	2	1	2	1	10
Kristīne	1	2	1	2	2	2	1	11
Pauls	1	2	1	2	2	2	1	11
Katrīna	1	2	2	3	2	2	2	14
Raivo	1	2	2	2	2	2	2	13
Santa	1	2	1	2	2	2	1	11
Ivans	2	2	2	3	3	2	2	16
Rojs	1	2	2	2	2	3	2	14
Dace	3	3	2	3	3	3	2	19
Kaspars	1	2	1	2	1	2	2	11
Līga	2	2	2	2	2	2	2	14
Rīta	3	3	1	2	3	2	2	16
Mārcis	3	2	1	2	2	2	1	13

1.attēls

Kopējie rādītāji pirms un pēc kustību rotaļu kopas praktizēšanas

Kā redzams 1.attēlā, salīdzinot pēc visiem kritērijiem pirms rotaļu kopas praktizēšanas un pēc rotaļu kopas praktizēšanas, lielākā izaugsme ir vērojama tikai pieciem no grupas bērniem, un trim no grupas bērniem nav vērojami nekādi saskarsmes uzlabojumi. Savukārt sešiem no grupas bērniem ir vērojami nelieli saskarsmes prasmju uzlabojumi.

Secinājumi – Rotaļu kopa tika praktizēta nedēļā divas reizes, divu mēnešu garumā. Visiem grupas bērniem nav vērojami saskarsmes prasmju uzlabojumi, iespējams, tāpēc, ka rotaļu kopa tika praktizēta pārāk īsu laika periodu. Pēc grupas pedagoģes teiktā bērnu panākumi pārsvarā ir vērojami tikai pavasarī, kad vairāki mēneši ir pavadīti, praktizējot prasmes un iemaņas. Pēc rotaļu kopas praktizēšanas perioda lielākās izmaiņas ir vērojamas prasmē sveicināties, rotaļāšanās kopā ar citiem grupas bērniem un prasmē izmantot rotaļu atribūtiku. Nav vērojami uzlabojumi runas/valodas prasmē, prasmē dalīties un sadarbībā ar audzinātāju. Runas/valodas prasmes, pēc pedagoģes teiktā, uzlabojās pavasarī, kad bērni ir veiksmīgi tikuši pāri adaptācijas periodam, atvērušies un ar interesi piedalījušies nodarbībās, kas trenē un attīsta valodu. Prasmē dalīties nav vērojami uzlabojumi, manuprāt, tāpēc, ka, ja bērns visu mūžu ir bijis vienīgais bērns ģimenē, tad tik īsā laika posmā nevar pieradināt bērnu dalīties it visā – telpā, rotaļlietās u.c. Pirms veiktā pētījuma, iespējams, ka grupas pedagoģei bija cita pieeja, kas nespēja pietiekami ieinteresēt un saliedēt bērnus. Pētījuma norises laikā, pēc pāris tikšanās reizēm grupas bērni sveicinājās ik reizi, satiekot darba autori, un zināja, ka būs rotaļas visiem kopā, un ar interesi tajās piedalījās.

Pēc sarunas ar grupas pedagoģi un pēc veiktā pedagoģiskā novērojuma pati izveidoju divas kustību rotaļas, kas ir virzītas uz šķēršļu un grūtību pārvarēšanu noteikta mērķa sasniegšanā kā arī ietver sacensību un sadarbību. Rotaļas tika izveidotas vadoties pēc prasmēm, kuras bērniem ir jāattīsta. Rotaļas tika pievienotas darbam kā darba autores inovācija un pēc grupas pedagoģes vēlmes tika iesniegtas ikdienas praktizēšanā.

- 1. Ziedlapiņas** – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos. Auklīte ir sarkanas krāsas zieds, audzinātājā dzeltenas krāsas zieds, bērni tiek sadalīti divās grupās un stāv pretējā grupas pusē. Vienai grupai tiek iedotas auduma ziedlapas sarkanā krāsā, otrai grupai dzeltenā krāsā, ziedlapu audzinātāja dod tikai tad, ja pēc tam tiek pateikts vārds „paldies”. Pēc komandas „Starts” katra komanda skrien pie savas krāsas zieda un piesprauž ziedlapas ar knaģi sakot, vārdu „lūdzu”. Komanda, kura ziedlapas ir saspraudusi ātrāk un pie pareizās krāsas zieda ir uzvarējusi.
- 2. Krāsainās cepurītes** – Rotaļu sāk ar sasveicināšanos. Grupas telpā tiek izvietoti 5 priekšmeti zaļā krāsā un 5 priekšmeti sarkanā krāsā, un bērni tiek sadalīti divās grupās, uzliekot galvā vienai grupai zaļas krāsas cepures, otrai grupai sarkanas krāsas cepures. Cepuru dalīšanā bērniem ir jāsaprot un jāmacās, ka katram pienākas tikai viena cepure un ar pārējām cepurēm ir jādalās ar grupas bērniem. Bērniem ir jāsadodas rokās un kopīgiem spēkiem jāsalasa savas krāsas priekšmeti un jāievieto atbilstošas krāsas spainī, kuru rokās tur audzinātāja un auklīte. Liekot spainī priekšmetus ir jāsaka vārds lūdzu, citādi punkts netiek ieskaitīts. Uzvar komanda, kura savāc vairāk punktus, spainī ievietojot vairāk, priekšmetus lietojot, vārdu lūdzu.

Grupās pedagoģei patika darba autores pieeja un izveidotās kustību rotaļas. Konsultējoties ar grupas pedagoģi, kustību rotaļas bija atbilstošas bērnu prasmēm un grūtuma pakāpe ir atbilstoša. Darba autores izveidotās kustību rotaļas tika praktizētas četras reizes. Pirmās divas reizes, kad rotaļas tika praktizētas, dažiem no grupas bērniem radās grūtības atpazīt nepieciešamās krāsas, iespējams bērna uztraukuma rezultātā, bet, praktizējot nākamās divas reizes, bērni labi orientējās telpā, bija skaidra kustību rotaļas norise un krāsu atšķirība.

Kvalifikācijas darba izstrādes gaitā, konsultējoties ar pasniedzēju x, darba autores kustību rotaļas tika uzskatītas par rotaļu kopā neiekļaujamām. Proti, rotaļas netika uzskatītas par adekvātām konkrētā vecumposma rādītāju datu ievākšanai. Pasniedzējas x ieteikums bija izmantot 1970. gada grāmatā iekļautās kustību rotaļas.

Šī pētījuma kontekstā nonācu pie pārdomām, ka sabiedrība, kurā šodien attīstās bērns, ir mainījusies, arī pats bērns, viņa vajadzības, prasmes un intereses ir mainījušās. Vai turēties pie sen uzstādītiem vecumposmu stereotipiem joprojām ir labā prakse? Mūsdienu audzināšanas un izglītošanas pieredze respektē indivīda attīstības īpatnības, bērni nav jāvērtē pēc padomju laika skalas. Mūsdienās informācijas tehnoloģiju straujā attīstība paredz elastīgāku pieeju arī PII mērķa sasniegšanai ikdienas darbā – nodarbībās, rotaļās iekļaujot jaunus, radošākus līdzekļus, atbilstoši 21.gs. iespējām.

NOBEIGUMS

Kustības ir viena no mūsu organisma vitālajām vajadzībām. Kad mēs palūkojamies uz mazu bērnu, viņš vienmēr ir kustībā. Bieži vien mēs bērnu apsaucam, norājam par to, ka bērns cenšas kaut kur uzkāpt, lec, skrien, mēs neļaujam bērnam apmierināt šo organisma nepieciešamību – kustības nozīmi. Kustības ir nepieciešamas bērna kvalitatīvai attīstībai, ko bieži vien mēs attīstām ar kustību rotaļas palīdzību. Katrs kustību ierobežojums ir pretrunā ar bērna bioloģisko dabu un var kļūt par dažādu slimību sākumu. Pirmsskolas vecuma bērnam, lai nodrošinātu organisma fizioloģiskās funkcijas, katru dienu jādod iespēja ne mazāk kā 3 līdz 4 stundas pavadīt kustībā.

Vairākums bērnu lieliski spēj tikt galā ar ikdienas stresu un saspringto dienas režīmu, un spēj sasniegt labus rezultātus, taču ir otra daļa bērnu, kam lielā ikdienas slodze un steidzīgais dienas ritms rada stresu un trauksmes izjūtu. Pārslogoto bērnu darbībām zūd efektivitāte, bērni ir noguruši. Kustības un fiziska izkustēšanās uzlabo darba kvalitāti un bērna labsajūtu, vēlamās darbības bērnam kļūst labpatīkamas, ja tās ir sasaistītas ar rotaļu. Rotaļa ir cieši saistīta ar saskarsmi, ko bērns apgūst ik dienu, esot saskarsmē pirmsskolas izglītības iestādē un ģimenē.

Tikpat svarīga un būtiska kā kustība ir arī savstarpējās attiecības un saskarsme, kas sastāv no verbālās un neverbālās saskarsmes, tātad mēs spējam sazināties un saprast viens otru gan ar vārdiem, gan arī ar mīmiku un žestiem. Vajadzība pēc saskarsmes mazulim jau ir kopš pirmās dzīves dienas, bērnam augot un attīstoties vajadzība pēc saskarsmes pieaug un kļūst vēl nepieciešamāka jau plašākā cilvēku lokā.

Rotaļa ir bērna pirmā saskarsmes skola, sabiedrisko attiecību apguves iespēja, rotaļā bērnam veidojas attiecības ar saviem vienaudžiem.

Analizējot pedagoģisko literatūru, pārliecinājos, ka rotaļa attīsta, iedrošina un pilnveido bērnu. Rotaļa ar jau izvirzītiem noteikumiem disciplinē bērnu, kustību rotaļa ar piešķirtām lomām bērnam dod iespēju izprast labo un ļauno.

Praktiski pētot kvalifikācijas darbā izvirzīto pētījuma jautājumu - Vai kustību rotaļa ir efektīvākais 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicinātājs?, secināju, ka kustību rotaļa konkrētajā izglītības iestādē nav populāra un tiek praktizēta reti. Pirmsskolas izglītības iestādē vienīgā novērotā kustību rotaļa bija "Diena un nakts". Pēc darba autores domām pirmsskolas izglītības iestādē kustību rotaļa nav populāra, jo trūkst mūsdienīgi literatūras avoti, kur smelties kustību rotaļas ikdienas darbam, pedagoģēm tās ir jāizdomā pašām. Kā arī kustību rotaļās svarīga ir saskarsme un komunikācija, bērniem ir jātrenē runas prasme un valoda, kas

kustību rotaļās ir neatņemama sastāvdaļa, kā arī kustību rotaļas padara interesantākas, ja bērni spēj ar vārdiem komunicēt, izteikt savas domas, sajūtas un vēlmes. Pedagoģe ikdienas darbā izmanto citas metodes un citus rotaļu veidus, pārsvarā tās ir sīko pirkstu muskulatūras rotaļas, kur ir iekļauta valodas attīstība un trenēšana.

Praktiski pētot kvalifikācijas darba izvirzītais mērķis tika sasniegts. Tika praktiski izzināta kustību rotaļas nozīme 2-3 gadus vecu bērnu saskarsmes veicināšanā.

No izvirzītajiem kvalifikācijas darba uzdevumiem tika izpildīti visi uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģiski psiholoģisko literatūru par pētījuma galveno jēdziena būtību – saskarsmi un kustību rotaļu.
2. Analizēt mazbērna vecuma posma psiho-fizioloģiskās attīstības īpatnības.
3. Organizēt pētījumu saskarsmes prasmju veicināšanā, izveidojot rotaļu kopu 2-3 gadus veciem bērniem.
4. Veikt iegūto datu analīzi un interpretāciju.

Tēmas tālākai izstrādei ieteicams izveidot praktisku pētījumu konkrētajai vecuma grupai, vairākās izglītības iestādēs, lai ievāktu plašāku informāciju un datus, kas palīdzētu veikt secinājumus vai visās izglītības iestādēs kustību rotaļas mūsdienās vairs nav tik populāras kā kādreiz.

Darba tālākai izstrādei ieteicams izveidot anketu, kuru aizpilda pirmsskolas izglītības pedagogi, ar lūgumu izteikt viedokli par kustību rotaļas popularitāti ikdienas darbā un kustību rotaļu kā efektīvāko saskarsmes veicinātāju 2-3 gadus veciem bērniem.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Baturina, J., Sorokina, A.** *Rotaļas ar noteikumiem bērnudārzā*, Zvaigzne, 1970.
2. *Bērna attīstība pirmajā dzīves gadā*, 2008. Pieejams internetā:
http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_bernie_m/?doc=818 (skat. 19.04.2015).
3. *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*, SIA Izglītības soļi, 2002.
4. *Ceļā uz skolu, Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*, Zvaigzne ABC, 2012, 271 lpp.
5. **Dravniece, I.** *Rotaļas LSPA studiju procesā – kustību rotaļas vai kustību spēles*, 2013. Pieejams internetā: http://www.lspa.eu/files/research/2013/2013_Dravniece_2_13.pdf (skat. 14.05.2015).
6. **Dubkēvičs, L.** *Saskarsme audzēkņiem*, Apgāds Jumava, izdevums latviešu valodā, 2006. 219 lpp.
7. **Dūdiņa, K.** *Rotaļu nozīme bērna attīstībā*, 2011. Pieejams internetā:
<http://www.berniendraudzigs.lv/2011/09/rotalasanas-nozime/> (skat. 25.04.2015).
8. **Dzintare, D.** *Bērns kā vērtība ģimenē un pirm skolā*, SIA Izglītības soļi, 2000.
9. **Dzintare, D., Stangaine. I.** *Rotaļa – bērna dzīvesveids*, RAKA, 2005. 181 lpp.
10. **Golubina, V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*, SIA Izglītības soļi, 2007. 308 lpp.
11. *Ideju krātuve pirmsskolai 2. Rotaļnodarbības 2- 5 gadus veciem bērniem*, Zvaigzne ABC,
12. **Konstantinova, I.** *Kustību prieks ikdienai*, 2011. Pieejams internetā:
http://old.rundale.lv/lv/docs/kustibu_prieks_dienai930.pdf (skat. 14.05.2015).
13. **Lieģeniece, D.** *Bērns pasaulē, pasaule bērnam*, Zvaigzne, 1992.
14. **Lieģeniece, D.** *Kopveseluma pieeja audzināšanā*, RAKA, 1999. 262 lpp.
15. **Odiņa, I.** *Draudzība starp bērniem*. Pieejams internetā:
<http://calis.delfi.lv/berni/psihologija/bernu-uzvediba/draudziba-starp-berniem/> (skat. 01.05.2015).
16. *Populārā medicīnas enciklopēdija*, 1984. Pieejams internetā:
http://www.neslimo.lv/client/sorce_doc_data.php?doc_id=4256 (skat. 12.04.2015).
17. **Puškarevs, I., Golubeva, A.** *Bērna attīstība*, Lielvārds 1999, 119 lpp.
18. **Ratnieks, S.** *Saskarsme un komunikācija – prasme veidot attiecības*, 2013. Pieejams internetā: <http://sandisratnieks.wordpress.lv/2013/05/27/attiecibu-veidosanas-prasme/> (skat. 03.05.2015).

19. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*, Zvaigzne ABC, 1999. 159 lpp.
20. **Tiesnere, A.** *Rotaļa- saskarsmes veicinātāja pirmskolā*, 2013. 64 lpp.
21. **Tomele, G.** *Kā rotaļāties ar trīsgadnieku*. Pieejams internetā:
<http://www.mansmazais.lv/article/228252/> (skat. 07.05.2015).
22. **Vigotskis, Ļ.** *Domāšana un runa*, Izdevniecība "EVE", 2002. 392 lpp.
23. **Vorobjovs, A.** *Psiholoģijas pamati*, Mācību apgāds, 1996. 323 lpp.

PIELIKUMI

NOVĒROJUMA PROTOKOLS

Datums: 12.10.2015**Laiks: 09:30****Cik bērni grupā: 14****Vieta/nodarbība: Grupas telpas****Veica: Evija Akermane**

Prasmju vērtēšanai tika izmantoti šāda vērtējumu skala:

- 0- Nekad
- 1- Pēc pedagoga aicinājuma
- 2- Gandrīz vienmēr
- 3- Visās situācijās

Saskarsmes prasmju izpētē tika lietoti šādi kritēriji:

1. Runas/valodas prasmes
2. Sveicināšanās
3. Dalīšanās
4. Vai bērns rotaļājās kopā ar citiem grupas bērniem
5. Vai bērns sadarbojās ar audzinātāju
6. Prot izmantot rotaļu atribūtiķu
7. Labvēlīga attieksme pret vienaudžiem

3.tabula

Rādītāji pirms kustību rotaļu kopas praktizēšanas

Bērna vārds	PRASMES							Rādītāji kopā
	Runa/valoda	Sveicināšanās	Dalīšanās	Rotaļājās kopā ar citiem grupas bērniem	Sadarbojās ar audzinātāju	Prot izmantot rotaļu atribūtiķu	Labvēlīga attieksme pret vienaudžiem	
Liene	2	3	2	2	1	2	2	14
Alise	1	0	1	1	1	2	1	7
Kristīne	1	0	1	1	2	2	1	8

Pauls	1	0	1	1	2	2	1	8
Katrīna	1	1	2	3	2	2	2	13
Raivo	1	1	2	2	2	2	2	12
Santa	1	0	1	1	2	1	1	8
Ivans	2	2	2	3	3	2	2	16
Rojs	1	1	2	2	2	3	2	13
Dace	3	3	2	3	3	3	2	19
Kaspars	1	0	1	1	1	1	2	7
Līga	2	2	2	1	2	2	2	13
Rita	3	3	1	1	3	2	2	15
Mārcis	3	2	1	1	2	2	1	12

Nākamā tikšanās reize notika pēc divām dienām. Rotaļas tika praktizētas divus turpmākos mēnešus, divas reizes nedēļā.